



સાથ દીવા



૯૭૫૭

અમારા કેરી અમારાની અમારી ગાંધી દેવી



# ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ ]

અનુક્રમાંક ૫૬૫૭ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ૯૧૧૯૧-૬૧૫૦

વિષય ૬-૧૪

સાલ દીવો I અર્ધ

અથવા

1922  
Reg No. 158

ભાગ્યદીન સિખારણ

લેખક

શિક્ષક ખડેરાવ માનાજી પવાર

બળાંધર-સતિવૃદ્ધા, નરપિશાચ, લિખ્મ, પતિજ્ઞા વિગેરેનાં કર્તા

પ્રકાશક

જેકીરાનદાસ વિભુવનદાસ ખેડ.

ચુકસેનર એન્ડ પબ્લિશર.

ઠા. તારાપાડિસ સામે-સુરત

પ્રથમાવૃત્તિ

પ્રત ૧૦૦૦

( સર્વ હક્ક પ્રકાશકે પોતાને સ્વાધિન રાખ્યા છે )

સને ૧૯૨૧

સંવત ૧૯૭૭

કિંમત ૦-૬-૦

સુરત-રેશન રોડ, તાર આડીસની સામે આવેલા શ્રી "મહાશક્તિ"  
પ્રીન્ટીંગ વર્કસમાં ચંપકલાલ ગીરવલાલ જરીવાળાએ છાપ્યું.

# અમદાવાદ હુમારો બહાર પડેલા લોકપ્રિય પુસ્તકોની યાદી” રાત્રી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ

ગુજરાતી” ગાયનમાળા પ્રથમ ખણ્ડ	૦-૬-૦
“ગુજરાતી” ગાયનમાળા દ્વિતિય ખણ્ડ	૦-૬-૦
“ગુજરાતી ગાયનમાળા તૃતિય ખણ્ડ	૦-૬-૦
“ગુજરાતી” ગઝલસાગર	૦-૨૦-૦
મનરંજન ગાયન સંગ્રહ	૦-૪-૦
ચતુરસુંદર સ્ત્રી વિલાસ (સચીત્ર)	૧-૨-૦
વીરાંગનાની વિભૂતિ	

અથવા

મેવાડનો ભાગ્ય રવિચરિત્ર સચિત્ર નવલકથા છપાય છે.  
સોલસતી અથવા આર્યા ચારિત્રા વળી સચિત્ર છપાય છે.  
વીસમી સદી કાવ્યમાળા હવે પછી છપાશે.  
કળીયુગની દ્રૈપદી

યાને

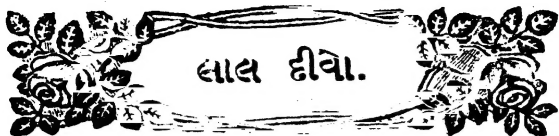
પંદરપતીએ પતિવ્રતા સતી ૦-૪-૦

એ સિવાય શાળામાં આપતી બુકો. તેના અર્થ નોંધો ગજશે  
નાટકો વિગેરે વિગેરે મળશે.

**જેકીશનદાશ ત્રિભુવનદાશ પટેલ.**

બુકસેલર અને પબ્લિસર

૬૧૦ તારબાકિસ સામે સુરત.



# લાલ દીવા.

હરિગીત

ભિખારણુ:—

નાદાની રાણી રમતમાં બોળી જીવાની જારીમાં,  
 ઘડપણુમહી તફડયા કરે છે મોતની મહામારીમાં.  
 રે ઝેરી ખંજર ઝમ્મતું ચમદુતનું સૌ શિર પરે,  
 ઓ આ પડચું, આ પડચું કે, પણ માર્ગના સાચો ધરે. ૧  
 જાલીમ જીવાની જારીનો જો જંગી જંગ જમાવતી,  
 તન મન અને ધન ભસ્મ કરીને ઝાર ઝાર રડાવતી.  
 જો સમય આવેસમયને એસમય કુર અસરછે  
 છે સમયવિજયી કોક જેમાં શુરનુર ભરપુર છે. ૨  
 સંસારીઓના માર્ગમાં છે ખાતાના ખાડા ઘણા,  
 ત્યાં ઠોકરાઈ સુધરતા શાણા જનો દુનીઆ તણા.  
 ઉપદેશ રૂપી લાલ દીવા છે જીવાની કારણે.  
 ના ચેતશે તો અંતમાં તાળાં વસાશે ખારણે. ૩  
 અજ્ઞાન કેરી આગગાડી આંખ મીંચી દોડશે,  
 કંઈ હિંદ કેરાં બાળ છુંદી જીવનદોરી તોડશે.  
 આભયસૂચવતો લાલદીવાઅંધથઈ ભાળેનહિ  
 કરીને અનર્થો કારમા દુઃખનાં દુંગર ખાળેનહિ ૪

એકસી:—

“ઉપદેશ રૂપી લાલ દીવો” સાંભળી વિસ્મય થઈ,  
સૌ કામને પડતાં મૂકી હું બારણે આવી રહી.  
ઉભી ભિખારણુ આંગણે એ કરુણ ગીત ગાતી હતી,  
નિજ અશ્રુની ધારા વતી ભર ઉનાળે નહાતી હતી. ૫

ફાટાં તુટાં વસ્ત્રો હતાં ને જીગર પણ ફાટયું હતું,  
એ ફાટીફાટી આંખ માંહે સ્પષ્ટ જોવાતું હતું,  
કરઅંગુલી ઝાલી ભિખારણુ બાળ સંગે ચાલતો,  
નિજ માત રડતી ભાળીને તે ઉપ્પુ આંસુ ઢાળતો. ૬

તે બાળ કેરા હૃદયમાં ના મા સમાં જખમો હતાં,  
પણ એક લોહી સાળિતીનાં ચિન્હ સૌ જાગૃત થતાં.  
દળદર મહીં ડુબી છતાં કાંતિ અસલની આપતી,  
જો મેઘ માળા ચંદ્ર છુપવે પણ કળા ના લોપતી. ૭

સુતમાત રડતાં ભાળીને દીનદાઝ અંતરમાં ધરી,  
મેં પાણી પાચું શીતળું પરસાળમાં લાવી કરી.  
ભૂખ્યાં હતાં સુતમાત બે સંતોષી ભુંડી ભૂખને  
ક્યાંથી રૂઆવું બાઈનાં તાબાં જખમનાં દુઃખને ? ૭

દુઃખ જાણ્યા તે બાઈનાં આગ્રહ અતિશય મેં કર્યો,  
શરમાઈને તે બાઈએ નાકારનો પડદો ધર્યો.

તે જાણવા મેં હઠ કરી તવ બાઈ મુખથી ઉચરી.  
 “રે ! વાત મારી સાંભળી ધિક્કારશો કરશો પરી” ૮  
 હું પાપિણીના અંગમાં વિષખાપનો સંપર્ક છે,  
 હિન જાગિની જીવતાં જીવતરે ! “નર્ક માંહે ગર્ક છે”  
 હું શાંત વાણી ઉચરી કાંઈ વિમાસણ ના ધરો,  
 મનમહીથી લય પરહરો મનવાતને સાદર કરો. ૯

લિખારણુ:—

પ્રાદ્ધણ તાણી હું ખેટડી ગુજરાંત ભૂમિ નામ છે.  
 મુજ જાતને જનની જમીનનાં નામ તેવાં કામ છે.  
 માળાપનું મુખ જોયું નાસુખ તેમનું ક્યાંથી મળ્યું?  
 કેા જોળીના દુખીઆં કદી સુખીઆં થયાંનું સાંભળ્યું? ૧૦  
 હું શ્વસુરગૃહે ઉછરી તે વિણ સગું નહોતું છતું,  
 મેં નજર નાખી ન્યાળી જોયું જગત સાસરીયું હતું.  
 સૌ શાણપણમાં શૂર સાસુ શ્વસુર સુર સુરલોકનો.  
 મુજ નણદના નખરા નવા ને પતિ પાપી પેટનો ૧૧  
 રે ! પતિ સંગે પતિસુખ હું પરાણે પામી નહિ !  
 અમ હૃદય કેરી શૃંગલા રે ! પરસ્પર જામી નહિ !  
 વરસો વીત્યાં દસગાર પણ સંતાન મુખ જોયું નહિ  
 બદનામ ચોંટયું વાંઝણીનું દુઃખ હરે પોયું નહિ. ૧૨

કો વાંઝણી નિજ પતિ પ્રેમે આત્મ દુઃખ વિસારતી,  
સ્થિતિ વિચારી લક્ષ્મીની આનંદ મન વિસ્તારતી.  
હું દીનહીનને જ્ઞાન ના કંઈ ભજન ભક્તિ ધ્યાન ના  
સંસારનું પણ જ્ઞાન ના જે જ્ઞાન પણ કંઈ જ્ઞાન ના ૧૩

મુજ સ્વામીનો જીવલગ સખા વાત્રાગને વરણાગીઓ  
સંગીતમાં પૂરો કુશળ અમ સુખ દુઃખનો ભાગીઓ  
વળી તાન ટપ્પામાં પતિને વશ કરી લીધા હતા,  
જે એક માના પુત્ર પેઠે કામ સૌ કીધાં હતાં. ૧૪

તે બોલવા મથતો બહુ પણ બોલ હું ના પાળતી  
“પર પૂરૂષ સાથે વાત થી” ? સ્ત્રી ધર્મ એવો પાળતી.  
મમ દેવયોગે મહાવ્યાધિ ધર કરી મુજમાં રહ્યો.  
નવ માસ પાથરણે પડી પરિતાપ મેં અનહદ સહ્યો ૧૫

બહુ ખંત રાખી દવાદાર “મિત્ર” મુજ પતિનો કરે,  
ચિંતા અધિક સૌથી કરે ને જાગરણથી ના કરે.  
ઉપકાર પણ વધતો ગયો મમ શરમ પણ છુંટતી ગઈ  
ઉપકાર તેના મમ હૃદયમાં પ્રેમથી ઘુંટતી થઈ. ૧૬

મુખ માગતા મૃત્યુ મળેના યાંક વિવિની ના રળે,  
જગત્રાયરા જે હોય બાકી જીવનદોરી કાં બળે ?  
સાસુ તણું મુખ ભાગ્યમાં ના મરણને તે શરણ થઈ  
બહુ કનડગત કરનાર નણદલ સાસરે તેને ગઈ. ૧૭



જવ ઘર પડયું મારે શિરે સુખની ઘડી નજરે પડી  
 મૃગજળ સમી દીડી ન દીડી દુઃખ ઘડી આવી ચડી  
 સૌભાગ્ય સુરજ સ્વામી મારા સ્વર્ગમાં સોધાવીઆ  
 હુખાસુકા મમ ભોગ ભૂડાં ભાવિને નવ ભાવીઆ. ૧૮  
 મમ કર્મ ભોગે શ્વસુર કંઈ સરકારી કામે દુર ગયા  
 ઘર સોંપી મુજને મિત્રને દસબાર દી અળગા થયા.  
 એ મિત્ર પતિનો આવીને બેચાર દિનમાં મળી જતો  
 આનંદ વાત સુણાવીને નિજ કામ લેળો ભળી જતો ૧૯  
 જ્યાં ખેલ નામાંકિત થતો શીરી અને ફેરહાદનો  
 નર નારીઓ જોવા જતાં નટ, નૃત્ય, ગાયન, વાદનો  
 ટોળે મળે જ્યાં નારીઓ ત્યાં યજ્ઞ નાટકનું કરે,  
 સુણીને પ્રશંસા તેમની જોવા બીજીએ સંચરે. ૨૦  
 લાગી લગન જોવા તણી પણ વાત કે આગળ કરું  
 સુનું મૂકી ઘર રાતના કંઈ બાઈ સાથે સંચરું ?  
 જવ મિત્ર પતિનો આવીયો વાતો ઉકેલી અવનવી,  
 થઈ વાત પરથી વાત તે શીરી અને ફેરહાદની ૨૧  
 સહુ વાતમાં ને વાતમાં મરજી મમ બાણી લીધી,  
 તે નવીન નાટક પેખવા ઉશ્કેરણી ભારે કીધી.  
 ‘પર પુરૂષ કેરા સંગમાં અબળા અકેલી જાય ના.  
 જો હૃદય હોયે શુદ્ધ તોએ જગ વિદ્ધ વર્તાય ના’ ૨૨

ગઈ એમ આનાકાની કરતાં મિત્ર સંગે કંઈ ઘડી,  
 ગાળી, છતાં ટાળી શકી ના, વાછના અંતે નડી !  
 મન રૂઢયું ના મમ કાણુમાં, જોવાતણો નિશ્ચય કર્યો  
 પર પુરૂષ સાથે કેમ જોવાનું એજ મન ખટકો રહ્યો ૨૩  
 લેવા પુરૂષનો વેષ મુજને મિત્રએ આગ્રહ કર્યો,  
 અખળા છતાં પ્રખળા બની મેં સ્વાંગ મર્દના આદર્યો  
 લઈ ધોતીયું હીરકાનીનું બંડી બદનડીયાં સજી  
 દુનિયા વિરુદ્ધ મેં વર્તવાને શરમને દીધી તજી ૨૪  
 ડગલો સજ્જ્યો મેં અંગ પર ને ગળે ખેસ વિંટાળીઓ  
 ફેંટો લપેટી શિર ઉપર મેં લોકભયને ખાળિયો.  
 રજની હટી કાળી વળી મમ કૃત્ય પણ કાળાં હતાં  
 રે ! અષ્ટ અંગે હૃદય સંગે કંપના આગા હતા. ૨૫  
 પણ અંતરાત્મા જોધ મારા મન મહીં ના ઉતરે !  
 હિત સૂચના આત્માતણી માને જતો ભવજલ તરે  
 મન મારવા બદલે અરે ! મેં અંતરાત્મા મારીયો !  
 મેં પુરૂષ વેશે મિત્ર સંગે બારણે પગ કાઢીયો. ૨૬  
 અંધારી રાતે પુરૂષ ઠાઠે મિત્ર સાથે હું ગઈ,  
 અમ ઉભય બેઠાં સાથસાથે પ્રેક્ષકો લેગાં જઈ.  
 આશક હતો શીરી ઉપર હરહાદ પુરા પ્રેમથી,  
 સ્વાધીન કરવા શીરીને ડુંગર બણ્યો વીર નેમથી ૨૭

શ્રમને સહ્યાં કપ્ટો ખમ્યાં, ઘા વેડીયા પ્રિય કારણે,  
પ્રિયમિલનની લાગી લગન સોંપ્યું જીવન ચર પારણે.  
મુખથી શીરીં રટતો હતો ગિરિકંકરો ખણતો હતો,  
પાષાણુગિરિનો ભંગ કરીને પ્રેમગિરિ ચણતો હતો. ૨૮

સતપ્રેમગિરિની દિવ્યતા જોઈ શીરીં અંજલિ ગઈ !  
પલકાં પતંગની પેડ પ્રેમી પ્રેમ પર પલકાઈ ગઈ !  
મગવાન પામ્યો શીરીંને ફરહાદ અંતિમ પગ લગી !  
પ્રિય પામવા બસ પ્રેમ ખાતર પ્રાણ આહુતિ દીધી ! ૨૯

થઈ પ્રેમ વેશ ગઈ પ્રેમદા ત્યાગી અમીરી પલકમાં  
અતિ મસ્ત થઈ બસ પ્રેમમાં લીધી ફકરી બલકમાં  
ફરહાદ કેરી કપ્ર પર અશ્રૂ વહાવ્યાં શીરીંએ !  
અંદર સમાવી શીરીંને તે પ્રેમી કપ્ર અધીરીએ ! ૩૦

સતપ્રેમ તરસ્યા માનવીની જીવનપદવી ઉચ્ચ છે,  
સંસાર કે ધનવિભવ તેને સ્વર્ગસુખ પણ તુચ્છ છે.  
હું પ્રેમનો આદર્શ જોઈ પ્રેમથી પીગળી ગઈ,  
ના જોયલું જોઈ મતિ મારી અતિ અવળી થઈ ! ૩૧

મધરાત વીતતાં ઘેર આવી મિત્ર પણ સંગે હતો,  
ઘરમાં પ્રવેશીને થયો તે મિત્ર ઉછરંગ છતો !  
મલકાવીયું મુખ મિત્રએ પાલવ ધરી ધુંટણ પડ્યો  
મુખકમળ કરમાવી દઈને દીનવાણી ઉચર્યો ૩૨

ફરહાદ સમ હું પ્રેમ પ્યાસો તું શીરીં મમ પ્રાણની  
 મોહિત કર્યો તેં મોહિની માલિક હવે આ જનની  
 કંઈ વર્ષથી મુખચંદ્ર તારૂં આ જીવન દમતું હતું,  
 બસ જાગતાં કે ઉઘતાં એ નયનમાં રમતું હતું ૩૩

તુજ કોકિલા સમ મધુર સુર જે સદનમાં ગાજ્યા કરે,  
 વસંતગૃહ તે વિશ્વનું બહારો વિષય ક્યાંથી મરે ??  
 તું મારશે વચનપ્રહારે બેકદર થઈ જનની,  
 પણ પ્રાણ આ મરશે ના તારા નયન-અમૃત પાનથી. ૩૪

તત્કાળ હું બોલી ઉઠી કંઈ સ્થાન શુદ્ધ છે કે જરા ?  
 નાટક તણા ચેટક મહીં છે દિવાના કે બાવરા ?  
 ગણ દિવાનો કે બાવરો તે માન્ય સૌ મુજ શિરછે  
 તવ પ્રેમ-અમૃત આપધી એ રોગ પર અકસીરછે. ૩૫

ખણશે કદાપિ આશવટલી હૃદયના મૂળમાં જઈ,  
 એ અમરવેલી થઈ વળગશે પ્રાણને તજશે નહિ.  
 કળિયુગ છે સત્યુગ નથી આ જગ મહીં નિહાળીલે,  
 જે દ્રષ્ટિ આડે સૃષ્ટિ ખેલે લાલલલના તાળી લે. ૩૬

હું એક ઉત્તર બોલીના મન લાજ લોકસમાજની,  
 મનમાં ખટક ખટકી રહી આ લોકલાજની પાજની  
 એ લોકલાજની પાજથી અટકે જનો, જયકાર છે,  
 જે લાજ છોડી દાજ કરતા મનુષ્યને ધિક્કાર છે. ૩૭

મેં લાજ છોડી પાપિણીએ મન ચઢ્યું વંટોળીએ  
 સૌ ભાવિ સુખડાં રોળીને હું અંપલાણી હોળીએ.  
 મુજ શ્વસુર સંગમાં હોત તો આજીવન થાત ન કોયલો  
 સાચુ કહ્યું છે શાસ્ત્રમાં એકાંત વાસજ દોયલો ! ૩૮

હું કામવશ થઈ કામિની તે મિત્રને શરણે ગઈ,  
 રજની વિતાડી મિત્ર સંગે મદનને ચરણે જઈ.  
 અંધારી જેને કામની તે છતી આંખે અંધ છે,  
 સુધર્મ નીતિદીપ ઉજજળ દેખવા પ્રતિબંધ છે. ૩૯

અજળ કામણ કામનું મરવા છતાં મીટે નહિ,  
 રતિરંગ લાગે કારમો ફાટે છતાં ફીટે નહિ.  
 માયા પ્રસારી મિત્રએ વાતો પલાયનની કરી,  
 ધન દાગીના લઈ મિત્ર સંગે ચોર-પગલે પરવરી. ૪૦

પવનચક્રી ચિત્તની અસ્થિર કો સ્થિર કરી શકે.  
 વમળમય ચૌવનનદી મદલેલડી ન તરી શકે.  
 ત્યાગ કીધો ધર તણો, સ્ત્રી ધર્મનો, સંબંધોનો,  
 મોહ લાગ્યો મિત્રશું બસ અહોરાત્રિ સંધીનો. ૪૧

સ્ત્રી ધર્મ વાતો સહેલ છે પણ પાગલી મુરકેલ છે.  
 પવનચક્રી મનતણી માયાબળે વંકેલ છે.  
 મોહ કેરી જાળમાં લપટાઈ પાંખીડી પુરી,  
 મિત્ર જ્યાં લઈ જાય ત્યાં હું જવામાં થઈ શૂરી ૪૨

મહરાઈધુનમાં મિત્ર મમ ગુણ ગાય મંગળ અષ્ટકે  
 મહરાઈ જેને મસ્તકે ખુરાઈ તેને હસ્તકે.  
 મુંબઈ ગયા દિન કંઈ રહ્યા મનમાં પુલી માંતી નહિ,  
 મુખ મિત્રનું જોયાં વિના હું કદાપિ ખાતી નહિ. ૪૩  
 ખરચી ખુટી સંગે લીધેલી મિત્ર નાટકમાં રહ્યા,  
 રે ! નાટકી ગુણ મિત્રના મારા મહીં દાખલ થયા  
 ત્યાં તાનટપ્પા હું શીખી વળી રંગ ભૂમિપર ઉતરી  
 વિખ્યાત સ્ત્રી ખેલાડી થઈ જનવૃત્તિ મેં રંજન કરી ૪૪  
 રંગભૂમિ પર આવતાં કરતલ ધ્વનિ ગાજી રહે.  
 કુલહાર કલગી અર્પી મુજને શોખીનો રાજીરહે  
 વિધવાવિવાહ મેં પ્રેમથી તે મિત્રની સાથે કર્યો  
 સુધરેલ જનની રૂબરૂ સંબંધ અમ પાકો કર્યો. ૪૫  
 નાટકતણા શોખીન યુવકો નિત્ય અમ ઘર આવતા,  
 મન માનતી બક્ષીસ દઈ મેવા મિઠાઈ લાવતા.  
 નીત ગાડીઘોડે બેઝીને ફરવા જતા ચોપાટીએ,  
 અમ મુખતરસ્યા પાસથી અવનવી વાની ખાટીએ. ૪૬  
 કંઈ વર્ષ અમ વીતી ગયાં આ પુત્ર પ્રસવ્યો અમ ઘરે,  
 મુખ પુત્રનું દીઠે કહો કે હર્ષધેલાં ના બને ?  
 આનંદસાગરમાં સદા અમ પ્રીતનૌકા ચાલતી,  
 મમ મુખ જોઈ સ્વર્ગદેવી મુખ નીચું ઘાલતી ૪૭

લક્ષ્મી વચ્ચી અમ ઘેર હોંસે કીર્તિ પાણુ ફેરાફેરે,  
 કીર્તિભૂખ્યાના ઘરલાણી તે નજર સરખી નવ કરે.  
 અણુધારી આવી વાદળી અવદશાની વરગી અરે !  
 પાણી કયું સુખ-શર્કરાનું જોત જોતામાં ખરે. ૪૮  
 સંબંધી સંગે ઘેર આવી મિત્રની પણિયત વહુ,  
 તવ ભેદ કુટયો મિત્રનો હું દીલમહીં દાઝી બહુ.  
 લાજ સુણીને જાતમિત્રની શૂદ્રની મનમાં અરે !  
 બાજ રચી બ્રાહ્મણ કહી એ મિત્ર-શત્રુએ ખરે ! ૪૯  
 ધર્મબ્રહ્મા જાતબ્રહ્મા થઈ ચુકી છું હું ખરે,  
 હાથે કીધેલાં કર્મ વાગ્યાં હાય ! હૈયામાં અરે !  
 રોષ દાખ્યો મનમહીં સંતાપ અંતર બાળતો,  
 આનંદ ઉડ્યો ગગનમાં આકંઠચોધ પ્રજાળતો. ૫૦  
 રે ! સાલ પેકું શોકનું જોઈ મને રીસે ચડે,  
 પુત્ર મારો જોઈ તેની આંખમાં મરચાં પડે.  
 શોક માનીતી થઈને હું થઈ અણમાનીતી,  
 પ્રીત બદલી શત્રુએ તેથી થઈ હું જાણીતી. ૫૧  
 બાવામહીં કપડાં મહીં અંતર હંમે પડતું ગયું !  
 રે ! શત્રુને માફ જીવન કંટક સમું નડતું થયું !  
 પ્રેમ નહોતો અમમહીં પણ વિષયની લીલાહતી,  
 હૃદય તૂટ્યાં ઉભયનાં તે વિષયની લીલા થકી. ૫૨

નાની હતી નખ જેવડી પણ શોક સાપણુ સમ હતી,  
 મર્મભેદી વચનખાણુ ભારવે ના કમ હતી.  
 તેનાં નયનનાં ઝેરથી આકાશના તારા ખરે,  
 ત્યાં હોય શું મારું ગમું કે નયન મારાં ના મરે ? ૫૩  
 ભંભેરણી મુણી શોકની તે શત્રુ મુજને મારતો,  
 કાને ધરે ના વાત મારી એલફેલ ઉચ્ચારતો.  
 ભંભેરીને ભવ ખગાડ્યો તે વાત યાદ અણાવતી,  
 ફરહાદનો દઇ દાખલો તે પ્રીતરીત શીખાવતી. ૫૪  
 દઇ દોષ મુજને તે કહે “મુજ સંગ શીદ આવી અહીં” ?  
 પાપાણુકેરા હૃદયમાં ચેતન કદી આવે નહિ !  
 પાપાણુહૃદયથી ગિરિવરો દ્રવતા ઝરણુ મીઠાં રૂઢા,  
 પાપાણુહૃદયી માનવી દ્રવતા દયાજલ ના કદા ! ૫૫  
 એક દિન એવો હતો જલ માગતાં પય આપતો,  
 એક દિન આવ્યો હવે જલ માગતાં વિષ આપતો !  
 એક દિન એવો હતો હું આંખની કીકી હતી,  
 એકદિન આવ્યો હવે હું આંખનો પાટો ખની ! ૫૬  
 ભાવ વિણુ લોજન ભુંડાં પણ ભાવની ભડકી રૂડી,  
 નીરનાં ઝરણું રૂડાં પણ નીરની સરિતા ભુંડી.  
 વાદળ વીંટાયલ ચંદ્ર ભુંડો અબ્રવિણુ તારા રૂડા,  
 જંગલતણાં તરવર રૂડાં ફણીધર ભર્યાં ચંદન ભુંડાં. ૫૭



કડવા પીધા હુઃખ ઘુંટડા કડવા થયા દિન મોજના,  
 વજ્ર હૃદયો ના ખમે કડવા અનુભવ રોજના !  
 આત્મહત્યા કાજ માફ મન કુતર્કે ભટકતું,  
 આત્માથકી પ્રિય બાળ સામે જોઈ અંતર અટકતું. ૫૮  
 ધર્મના સામ્રાજ્યમાં રે ! ઘાડ મેં પાડી હતી !  
 મોહ-મૃગજળપાન કરવા બાજુ મેં માંડી હતી !  
 “મરણુ વીતે કર્મફળ” એ વાત સાચીના ભણું,  
 કર્મફળ આ ભવમહી છે લોગવે છુટકો ગણું. ૫૯  
 મલીન ને મતિમંદ મારી પાપના પરિપાકથી,  
 ખાઈખતા ઉજાળું પશ્ચાત્તાપકેરી ખાખથી.  
 કર્મ-કંટક-શૂળ નીત મારા હૃદયને ડંખતી,  
 દુષ્પાપના ખાડા મહીથી છુટવા હું ઝંખતી. ૬૦  
 ઇશભગ ગણતી ન પૂવે હવે હરપણ હું ડરું.  
 આથી અધિક કંઈ હાલ બુરા થશે શું ? શંકા કરું  
 રંગભૂમિ ઉમંગ વિણ શું ? ભલૂં ભૂમિ લીંપવું.  
 હૃદયમાં ના રંગ તો હું રંગભૂમિ શું દીપવું. ૬૧  
 મુજ પાઠ મેં ભજવ્યો નહિ શત્રુ ભર્યો રીસે બહુ  
 અતિ ત્રાસ તે દિનનો અરે ! આ એક જીભે શું કહું !  
 માર મારી હાડ ભાંગ્યાં રૂધીરની ધારા ઉડી !  
 નાચી દયા તે દૈત્યને હાલત કરી ધૂળથી ભુંડી ! ૬૨

કાળી કકડતી રાતના કાઢી કકલતી બારણે,  
 નાદાન બાળકે સંગ નીકળી દુઃખ મોચન કારણે.  
 અમ ઉભયને એક સહીઅર રાતવાસો લઈ ગઈ,  
 શોક ને શત્રુની સંગે ઉંઘ પણ વેરણ થઈ ! ૬૩  
 પતિ સહીયરનો હતો તેના મને ઉપજ દયા,  
 અમ હૃદય તૂટ્યાં સાંધવા મુજ પતિ પાસે તે ગયા  
 તે એકનો બે ના થયો લાગ્યો મને ધિક્કારવા.  
 કંઈ દાવમાં હું આવું તો મુકે નહિ સંહારવા. ૬૪  
 ક્રોધ વશ શત્રુ થયો પ્રીતિ બધી વિસરી ગયો.  
 સમજાવતાં સમજ્યો ન સહીયર સ્વામીની સામે થયો !  
 એળે ગયો અવતાર મારો દુષ્ટએ દીધો દગો !  
 કુવે ઉતારી વરત વાઢી થાય દુર્જન ના સગો ! ૬૫  
 પુનર્લગ્ન વિષે મર્યાદા સાક્ષીરૂપ મહાશયો,  
 વિનવતા તે શત્રુને, પણ એકનો બે ના થયો.  
 સહું સજનોની સહાયથી મેં કોર્ટમાં દાવો કર્યો,  
 પણ શત્રુ અંતિમ પળ લગી નિર્લજ્જ થવામાં નાડ્યો ૬૬  
 કહે કોર્ટને તે બે ધડક “મુજ સ્ત્રી ન એપણ રાખછે  
 હું શુદ્રને એ પ્રાદ્વાણી અમ હિંદુ લો ની શાખ છે.  
 અમ લિન્ન વર્ણનું લગ્ન તે લગ્ન શુદ્ધ ગણાયના,  
 મુજ ધન ઉપર એ માતસુતનો હક કદી કહેવાયના ૬૭



ભરી ભરી જામ તેં પાયા લલિત લગની તણા જગને,  
કરને પાન શુધ્ર બૂલ્યાં કહું બંસી કે મયદાની ?

[વધુ મારે જીવ્યો પાનું ૪૪.

મુંબાપુરીની વડી અદાલત હિંદુ લૌ આધીન હતી,  
 શકતા નિહાળી શત્રુની તે ખેદ માંહે લીન હતી,  
 એ સત્ય વસ્તુ હોય પણ ના કાયદો લાગુ પડે,  
 તો સત્ય વસ્તુ હારતી જુકાણું વિજયી નિવડે ! ૬૮  
 પ્રતિવાદી જીત્યો કેસમાં હિનભાગિનીની હાર થઈ !  
 પ્રતિવાદી કેરો ખર્ચ કોટ્ટે મમ શિરે નાખ્યો નહિ  
 ભોળી અબળા ભોળવી શક નીચ લાલચ પુરતાં,  
 એ હિંદુ લૌ નો કાયદો ઉતેજનો જન ફૂરતા. ૬૯  
 પુરૂષપક્ષી કાયદા પુરૂષે રચ્યા એકે મતે,  
 સ્ત્રીઓ રચત એ કાયદા શક દેહદંડ પામ્યો હતે.  
 અજ્ઞાન અમ અબળા મહીં તેમાં ફસાણી આખરે !  
 ભોળી અને અજ્ઞાન નારી આમ વણુ મોતે મરે ! ૭૦  
 ઘરની રહી ના ઘાટની અધવચ અરે લુંટાઈ હું !  
 નિશ્વાસ નાખી શત્રુ પર નિશદ્દિન મરૂ મુઝાઈહું.  
 ઇન્સાફ હારી કોર્ટમાં ઇન્સાફ ઇશ્વર ઘર હતો.  
 દિલ દુભાયલની દાઝ દીનનાથ દીલમાં ધારતો ૭૧  
 ખાતલ કયોં મુજ પુત્રને આપ્યો ન તેને વારસો  
 કોરટ ન આપે ન્યાય પણ છે પ્રભુ પાસે આરસો  
 કોરટ ચલાવી લે ભલે આવા અધુરા કાયદા  
 પણ પ્રભુ શકને દંડ દેવા પગ કરે ના વાયદા ૭૨

મુજ શત્રુની નારી અચાનક ખારીથી નીચે પડી  
 પડતાં તબ્બા પટ પ્રાણ મારી હાયતો અંતે નડી  
 પ્રપંચીઓ પોખાર પાસા પાડી ખુશ થાએ ખરા  
 કિરતાર કેરી કાઠીનો ના શબ્દ સંભળાએ જરા ૭૩  
 હાય ભુંડી ગરીબની એ કાળમૂર્તિ મંત છે  
 હૃદયજવાળા સાગરોને સુકવવા બળવંત છે.  
 ક્ષણવંત સૃષ્ટિ વૃષ્ટિ વિષુ વેરાન પગમાં થઇ જતી,  
 સદ્ગુણ વિના સંસાર લીલા વિષવૃક્ષ સમી થતી. ૭૪  
 વિશ્વાસઘાત કરી જનો સુખીઆ કદી થાએ નહિ,  
 પાષાણ પર ખેસી નદીને પાર કો જાએ નહિ.  
 વિશ્વાસઘાતી શત્રુએ ભય રાખીયો ના રામનો,  
 જરજેરૂ ખોયાં પાપમાં બદલો મળ્યો નીચ કામનો. ૭૫  
 વાવી કોવચ ખીજ કોઇ આશ્રય આપે નહિ,  
 વિષપાનથી કો અમર છે એ જ્ઞાની પણ દાખે નહિ.  
 દીપક ખુઝાવી સુરંગમાં કો તિમિરને વામે નહિ,  
 અધર્મ કેરાં કર્મ કરી કો મોક્ષપદ પામે નહિ. ૭૬  
 ચોરી ઉપર ચોરી થઇ, શત્રુધરે નવ માસમાં,  
 પાટું પડે પડતા ઉપર ક્યાંથી રહે ઉલ્લાસમાં !  
 નાટકતણે ધંધો તણ ભટકેલ થઇ ભટક્યા કરે,  
 પૂર્વે કરેલાં પાપ તેના હૃદયમાં ખટક્યા કરે. ૭૭

મુજ લાજ કાઢી શત્રુએ આવી ચડયો મુજ ઘર અરે !  
 નિર્લજ બની ગતવાત ભૂલવા વિનવણી મારી કરે.  
 આંસુ વહે ચોધાર આંખે કંઠ ગદગદ થઈ ગયો,  
 મુજ ચરણમાં પડી દીનવાણી હૃદય ખોલી ઉચર્યો:- ૭૮  
 અવદશાએ ઘેર્યો હતો અવળી મતિ મારી હતી,  
 સંતાપવા રે ! મારવા, મેં કસર રાખી ના રતિ !  
 તુજ શોકની ભંભેરાણી સારી સદા માની લીધી,  
 મેં મતિમંદ થઈ અરે ! અળખામણી તુજને કીધી. ૭૯  
 મેં દગલખાજી મૂળથી તુજને ફસાવવા આદરી,  
 તુજ પતિ સંગે મિત્રતા તુજમાટ મેં પાકી કરી.  
 થઈ શૂદ્ર હું પ્રાદ્ધાણ બન્યો વિશ્વાસઘાતી થઈ અરે  
 એળે ગયો અવતાર કાણે તુમડે કો ના તરે ૮૦  
 જો બતા-બંજર-છેદથી સૌ અવગુણો નીતરી ગયા  
 જો દુર્મતિનાં વસળ પળમાં વહી ગયાં અળગાં થયાં  
 જો બંધનો છળકપટનાં આત કોકરે તૂટી ગયાં.  
 જો સીતમની વિજળી પડી મમ ધીર-નીર ખૂટી ગયાં ૮૧  
 લે શરણમાં દીન દાસને દે અભય દાન ઉગારવા,  
 ભોગી બ્રમર ડંખે છતાં દે કમળ રસ-પરિમળ નવાં  
 દુઃખસાગરે ડુબું હવે બસ માર કે બસ તાર તું,  
 ધિકકાર કે ફિટકાર પણ આધાર તું દાતાર તું ૮૨

એ શત્રુ કેરો બોલ મારા કાનને કંટક સમો,  
 એ શત્રુ મુખનો ડોળ મારા નેન ને પાવક સમો.  
 એ શત્રુનો અશ્રુપ્રવાહ દમતો મને તક્ક સમો.  
 એ શત્રુનો મેળાપ મારા જીવનનો ભક્ષક સમો. ૮૩  
 કંપી ઉઠી મુજ અંગવેલી આંખમાં અગ્નિ ઝરે.  
 જીહ્વાસ્થ છુટયું જોરમાં વિખ વાણીમાં વરસ્યાકરે:-  
 રે પાપીઆ ! તુજ પાપી પગ પાતાળનાં જગ બાળશે.  
 રે પાપીઆ ! ટળ-જા, અધુરું જીવન મુજ પ્રજાળશે. ૮૪  
 દેખા દઇ નાં બાળતો મુજ બાળ માટે હું જીવું.  
 ના જીગરને ઉકળાવતો મુજ બાળ માટે હું જીવું.  
 સો વાર ગંગાસ્નાન કરશે શ્વાન, પશુના સુધરે.  
 આખેલ નાગતણો ભરૂંસો બુદ્ધિહીન ભલે કરે. ૮૫  
 તું લાખનો ઢગલો કરે હું લાત માડું પાધરી.  
 તું ગુણનો સાગર ભરે હું દષ્ટિ માંડું ના જરી.  
 તું સ્વર્ગનો ચળ બને હું લેશ ના પરવા કરું.  
 તું આલવે કે પરલવે મળતો ન મુજને, વિનવું. ૮૬  
 મુજને દજો દીધો ભલે ! પણ અન્યાને દેતો નહિ.  
 વિશ્વાસનાં વચનો કહ્યાં ત્યમ અન્યને કે' તો નહિ,  
 ફળ ભોગવી લે પાપનાં મુજ નામ પણ લે તો નહિ.  
 સાર્થક કરી લે જિંદગી સંસારમાં રહેતો નહિ, ૮૭

મુજ બોલ એવા સાંભળી શત્રુ ગયો પલવારમાં.  
પાછો મળ્યો ના મુજને મંડ્યો પ્રભુના પ્યારમાં,  
ભક્તિ કરે છે પર્વતોમાં એક ચિ-તે શિવની  
સેવા કરે હું પુત્ર સંગે અખિલ જગના જીવની. ૮૮

રટણમાં હરદમ હરિહર અટન તીર્થોમાં કરે,  
શરણ હરિનું પામવા હું મરણની પહેલાં મરે.  
દમન ઈન્દ્રિયનું કરે ને વમન આ સંસાર છે,  
શમનકર્તા પાપ પ્રભુને નમન વારંવાર છે. ૮૯

પ્રપંચમય સંસારમાં અનનુભવી અળગા ફસે,  
સદ્ધર્મ નીતિ જ્ઞાનનું અજ્ઞાન અળગામાં વસે.  
અજ્ઞાન એ ઉજાવવાનો ધર્મ છે સન્નારીનો,  
નિજ દેશભાગિની તારવાનો ધર્મ છે સન્નારીનો. ૯૦

નારીતણા ઉદ્ધાર વિણ કે દેશનો ઉદ્ધારના,  
નારી પ્રતિષ્ઠા વિણ સ્વર્ગીય શોભતો સંસારના.  
નારી હૃદય ઉન્નત વિના દેશોન્નતિ દૂર છે,  
નારી તણું આરિચ ઘડવાની બહુજ જરૂર છે. ૯૧

ઉપદેશ આપું ફરી ફરી મુજ દેશની સહુનારીને,  
અજ્ઞાનપણમાં હું ફસી ફસશે ન મુજને ભાળીને.  
કામી પુરૂષના પ્રપંચો મૃગજળ સમા મોહક ખરે,  
લલચાય, દોડીબચ, તે અટવાઈ અટવાઈ મરે. ૯૨



ધિક્કાર છે તેને, ફસાવી મોહમાં પરનારને,  
 ધિક્કાર છે મુજને, અનીતિએ તબ્બો સંસાર મેં !  
 ધિક્કાર છે તે મદનને જે પાપપંથ બતાવતો,  
 ધિક્કાર છે તે ન્યાયને અન્યાય ખુલ્લો આપતો ! ૬૩

કર્મકથની બાઇ ! મારી સાંભળે ના કાયદો,  
 સદ્ગુણશાળી નારીઓ કીધા વિના ના કાયદો.  
 સ્ત્રીધર્મનીતિ કાજ કંઈ ચત્નો કરો તો કાયદો,  
 ભાવિ પ્રજાની માતને કંઈ કેળવો તો કાયદો. ૬૪

મંડળ રચો સન્નારીનાં નીટળી પડો ઉપદેશવા,  
 રે ! દેશને ખુલ્લે ખુલ્લે પણ ના ચૂકો ઉપદેશવા.  
 સ્ત્રી ઉન્નતિના કાયદા સકારરને ઘડવા કહો,  
 સ્ત્રી ઉન્નતિના ચાહકોને જઈ મદદ કરવા કહો. ૬૫

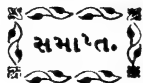
ગ્રહ શિક્ષણ નીતિ શિક્ષણ, કળાશિક્ષણ શીખવો  
 આચાર ને વિચાર ઉંચા નીત કરતાં શીખવો.  
 ભાન અજાણને કરાવો પ્રપંચી દુનીયા તણું.  
 ડગલે અને પગલે નડે ક્યાં દુઃખ દુનિયામાં ઘણું ૬૬

અનસૂયા, મંદોદરી, દુપદસુતા, તારામતી  
 દમયંતી શબરી પાર્વતી. સાવિત્રી ને સીતાસતી,  
 આદર્શ એવી સાધવીના દાખવો નીત નારીને  
 ચારિત્રમાં એ જીવનરેડો જ્ઞાન નીર ચળાડીને ૬૭

(૨૩)

ખટ દુર્ગુણોથી ના ડગે માયા જીતે સંસારની,  
એવી બને વીરાંગના તો ઉન્નતિ હ્રદપારની  
મનસંચંમનની દેવ પાડી મનોબળ સુદૃઢ કરો.  
અજ્ઞાન, દુર્ગુણ, વહેમ જડથડથાં સ્ત્રીઓનાં પરહરો ૯૮  
તે સ્ત્રી—

કથની સુણી તમ દુઃખની દુઃખમાં ડુબી ગઈ છું ખરે,  
છે વાત સાચી તમતણી અજ્ઞાન અબળાઓ મરે !  
પાપી પુરુષના પ્રપંચોને આર્યબાળા બાણશે,  
તો ઝંપલાશે ના કદી દુઃખ વામશે, સુખ પામશે. ૯૯  
સ્ત્રી ઉન્નતિશાળા બધેબધે ખોલશું સૌ નારીઓ,  
અમ આર્યગૌરવ જ્ઞાનના જશ ખોલશું સૌ નારીઓ.  
કેળવીશું હિંદુબાળા પ્રેમથી સૌ નારીઓ,  
મેળવીશું અમરકીર્તિ સ્વર્ગમાં સૌ નારીઓ ૧૦૦  
અવળપંથે ચઢેલાં આ લાલ દીવો ભાળશે,  
તો ભયભર્યા કુવે ન પડતાં સાચવીને ચાલશે.  
આખા જીવનમાં પાપ કેરી ગંધના લાગે જરા.  
તે દેવ છે, તે દિવ્ય છે, તે શાંતિપદ લાયક ખરા. ૧૦૧





(દુનિયા તણાં દીવાના એ રાહ.)

આ યુગ નવા મનુનો જીવન નવું અમારું,  
 શૂરો સિપાઈ થઈને દિલ દેશદાઝ ધારું. ૧  
 હિંદુ નહિ હું ખ્રિસ્તી ના પારસી મુસલમાન,  
 વસ્તું ધરામાં વસતું આખું કુટુંબ અમારું. ૨  
 જ્યાં જાઉં ત્યાં છે મારા બંધુ પ્રમુખા બંદા,  
 ચોખુટ ધરતીમાં છે ઘરઆંગણું અમારું. ૩  
 રોતાં અનાથ બાળો, તાપે તપેલ કૂલો,  
 હું તેનો તે અમારાં એ એક ધ્યેય ખ્યારું. ૪  
 પરવા કરું ન કોની પૂજું નિબત્માને,  
 આત્મામાં વિશ્વ લાળું, સૌ વિશ્વ એક ધારું. ૫  
 વણસે છે સૂર્ય કિરણો, તુલો ઉપર છે તીડો,  
 ઉઘે જગત્તું શું ગાફિલ ઢંઢોળીને ઉઠાડું. ૬  
 જુના નલે જુઓને અમકે નવીન તારા  
 જુના સમુદ્રમાંથી રત્નો નવીન કહાડું. ૭

જાતિ. કુધર્મ રૂઢિની હિંદને છે બેડી,  
 તે તોડી મુક્ત થાવા પલટણુ નવી ઉતાડું ૮  
 શૂરો ત્વારા કરોને સમતાનો ધ્વજ ઉડાવો,  
 નીતિનો શંખ કુંકો એ ઉન્નતિનું ખાડું. ૯  
 સવર સુધાડું તને જે કુપ મંડુકો છે.  
 જે તાતના કુવાનું પીએ છે નીર ખાડું ૧૦

## મસ્કાને મુખારક.

જમાનો લાડકો આવ્યો ગ્રહ્યો છે ભાવ મસ્કાનો,  
 વધારી મોંઘવારી આ પડો લાનત તને મસ્કા ! ૧  
 ગુલામીનો બની ફરજંદ તણુ સ્વાતંત્ર્ય માતાને,  
 ગુલામી ધર્મ ફેલાવ્યો પડો લાનત તને મસ્કા !  
 પાપી સ્વાર્થની ખાતર ગરીબોનાં ગળાં રેંસ્યાં !  
 કસાઈનો કસાઈ તું પડો લાનત તને મસ્કા ! ૩  
 ઘરાણે મૂકીને અકકલ શીખ્યો તું પાઠ “હાંજીહાં”,  
 મૂખાંને પગે લાગે પડો લાનત તને મસ્કા ! ૪  
 બધા ધંધા મહીં ધંધો ખુશામતનો સહેલો છે,  
 સ્વીકારી ધાડ મારી તેં પડો જ્ઞાનત તને મસ્કા ૫

રચે પ્રપંચની બાજી કુલાઈને ફરે રાજી,  
 ખુશામત રાખતો તાજી પડો લાનત તને મસ્કા ! ૬  
 કરે પાલીસ લઈ મસ્કો ચઢાવે ચોપ પાજીને,  
 કરે ધ્રુવડ સમું મોઢું પડો લાનત તને મસ્કા ! ૭  
 ખોદે ખાડ દુનિયામાં પૂરે દાર સ્વર્ગોનાં,  
 અધવચમાં રહ્યો લટકી પડો લાનત તને મસ્કા ! ૮

## દગલબાજી

અરે દિલદાર દિલ દઈને હવે કરના દગલબાજી  
 ચઢી દુનીયાની દ્રષ્ટિએ હવે કરના દગલબાજી ૧  
 હસી જગ આંગળી કરશે હૃદય તે જોઈ ચણચણશે,  
 નકકી મરવું મને પડશે હવે કરના દગલબાજી ૨  
 ગુંથી દિલગાંઠ આપણુ જે વસી એકાંતમાં પ્રીતે,  
 છુટે નહિ કેમ છોડે તું હવે કરના દગલબાજી ૩  
 નયન જે મીટ માંડીને સુધાજલ સ્નેહનું પીતાં,  
 વરન તેનું કરાવે કાં ? હવે કરના દગલબાજી ૪  
 પુરી આ પંખીણી પિંજર પઢાવ્યા પ્રેમના પાઠો,  
 પીંખે કાં પાંખ તું મારી હવે કરના દગલબાજી ૫

ખમું હું ધાવ ખાંજરના કરે તું પ્રેમની નસીયત,  
 સહું ના દિલ ઉઠે તારું હવે કરના દગલખાણ. ૬  
 દિલ દેતાં ન દઈ દેવું દીધું દિલ તો ન લઈ લેવું,  
 મહેવું જિંદગી સાથે હવે કરના દગલખાણ ૭  
 થયાં બે પ્રેમીઓ આપણ હતો સાક્ષી પ્રભુ પાસે,  
 દુભવવા પ્રેમ-સાક્ષીને હવે કરના દગલખાણ. ૮  
 દુભવશે તું દગો દઈને નકી પટ પ્રાણ મુજ બંશે  
 પછી હંમેશ પસ્તાશે હવે કરના દગલખાણ. ૯  
 અખંડિત ઉજળા પ્રેમે જીવન અજવાળાનું સંગે,  
 અમરનાં દ્વાર ખોલીશું હવે કરના દગલખાણ. ૧૦

## નિરાશા.

હૃદયકેરી વાડલી ઉજ્જડ કરે કોઈ  
 સૌંદર્યને પીંજવી ન તે શાંતિ ધરે કોઈ. ! ૧  
 લેસુર તેનો સાંભળી કાને દઉં કુચો,  
 હા ! તોય તે ભાળું ખરે ધુરકયા કરે કોઈ ! ૩  
 દૈર્યકેરી ઢાલ ઓથે હું લપું છાનો,  
 રક્ત ના ટપકે છતાં વિધે શરે કોઈ ! ૪

હુરિયાળી તેને ના ગમે મમ હૃદયની કયારી  
 મુજ અશ્રુની ધારાવતી કયારી ભરે કોઈ ! ૫  
 હૃદયવાડી ગજવતું બુલબુલ ઉડે ગાતું,  
 તરફડાવી સખતદિલ જીવન હરે કોઈ ! ૬  
 ગુપચુપ ચકોરી છે પડી છાયું તિમિર ઘાડું,  
 ધ્રુવડતણા ધ્રુતકાર શબ્દે ભય ભરે કોઈ ! ૭  
 તોયે ઉંડા ઉંડાણમાં ઝાંખું ફિરણુ ભાળું,  
 તેપર થઈને સ્વાર એ આવે ખરું કોઈ ! ૮

## સ્ફૂર્તિ.

ભરી આપો છલાછલ જામ વિરમો ના પ્રભુ ! પલકે,  
 હું મુજ માંડું તમે રેડો છલકે તો ભલે છલકે. ૧  
 કરંતાં પાન, જગના રંગ પલપલના નવા ભાસે,  
 થવા દો એ નયન ચકચુર છલકે તો ભલે છલકે. ૨  
 ઘુમે ખ્રહ્માંડનાં દ્રવ્યો ખનીને પાનથી મસ્તાન,  
 ઉડી મારું ભૂમિથી વ્યોમ છલકે તો ભલે છલકે. ૩  
 અધિકારી કરે એ પાન સુણવા ગાન સૃષ્ટિનાં,  
 પુરું એ ગાનમાં મુજ તાન છલકે તો ભલે છલકે. ૪

ભાર્યા છે વેદ સમયોનાં ઋષિઓ સોમરસ સાગર,  
ભરી ભરી આણુવા દો કુંભ છલકે તો ભલે છલકે. ૫  
કરીને કદપના-નૌકા હું વિચરું વ્યોમ સાગર પર,  
ઉડુરતને ભરું ભૂતલ છલકે તો ભલે છલકે. ૬  
છુટે જીવહા થકી વચનો ખરે વચનાવલિ રૂપે,  
રસિકોની ભરાંતાં છાબ છલકે તો ભલે છલકે. ૭  
સમીપે જઈ સુધાકરની સુધાનો કુંભ ઉભરાવું,  
ભિન્નવું તમ આ ધરણી છલકે તો ભલે છલકે. ૮  
જગતને પાછ દો ખ્યાલો ઉંઘણુગ્રીઓ ઉડી ભાગે,  
મરેલાં મૃત્યુથી જાગે છલકે તો ભલે છલકે. ૯  
રેલો સ્વર્ગથી ધારા પ્રભુજી દિવ્ય સ્ફૂર્તિની,  
વહી ઉતરે ધરા પર સ્વર્ગ, છલકે તો ભલે છલકે ૧૦

## કાળે બગાડીબાજી.

ગાફિલ રહે શું બંદા ! જોને નજર ઉઠાવી,  
કાળે બગાડી બાજી કંઈની બની બનાવી. ૧  
પૃથુ, પ્રતાપ, અકબર શિવાજી ને સિકંદર,  
આશા જીવનની દોરી પાણી સમી વહાવી ૨



લાખો ઉબડી વાડી દેવોને પ્રાણ ખ્યારી  
 રોતી ફરે ખિચારી ગરદન શુલે મિલાવી ૩  
 બુલબુલ કંઈક માર્યાં કંઈ બાગબા પ્રજાબ્યાં,  
 કીધાં અમર ન કોને કહું શું જબા હલાવી. ૪  
 શુલોના ખિસ્તરાપર કાંટા જમે જમાવ્યા,  
 કંઈ આશકોની પાછળ માથુક મુકી રડાવી ૫

## પછી પરવા રહે શાની ?

મહેમાન થયા તમે મહારા એ રાહ.

લગની પ્રેમની લાગે પછી પરવા ન દુનીયાની  
 નિજનંદ ઘાંટડી વાગે પછી પરવા રહે શાની ? ૧  
 ઉપાના કે નિશાના રંગ દુનીયાને ભલે રંગે,  
 પ્રેમી પ્રેમ-રંગ નહાયે પછી પરવા રહે શાની ? ૨  
 કાયા, ધન, વિભવ ભોગી યમને ચોરથી ડરતા,  
 કરે જો ત્યાગ-વૃત્તિ તો પછી પરવા રહે શાની ? ૩  
 વીણા, સીતાર, સારંગી જનોને રીઝવે તો શું !  
 સુણે નીત સુર સોહના પછી પરવા રહે શાની ? ૪  
 અરે પરતંત્રતા ભુંડી ઉડાડે નૂર માનવનું,  
 શીખે સ્વતંત્રના પાઠો પછી પરવા રહે શાની ? ૫

બનીને તાત મારે લાત સુતની સાધુતા ઉપર,  
 સયુત પ્રહાદરૂપ ધારે પછી પરવા રહે શાની? ૬  
 કુટિલતા કૌરવે ધારી નમીના દ્રાપ્દી નારી,  
 હૃદયમાં કૃષ્ણ મુરારિ પછી પરવા રહે શાની? ૭  
 કુછંદી રાવણે હાર્યો સતી સ્રીતા વિજય પામી,  
 હતી શ્રી રામધુન ખ્યારી પછી પરવા રહે શાની? ૮  
 નન્દર સંસારથી વાળી લકુટીમાં રહે મશગુલ  
 વિદ્યોડે દિવ્ય જ્યોતિ ત્યાં પછી પરવા રહે શાની? ૯

## દિલેનાદાન

દિલ દીધું નાદાનને દિલદાર ગણીને.  
 હા ! ભરમ કીધું જલિમે અંગાર બનીને. ૧  
 કોલ આપ્યા આવીને રે ! જિંદગી ભરના,  
 તે ભંગ કીધા હાથ ! બેઠરકાર બનીને. ૨  
 પગલાં પડે જ્યાં માહરાં ત્યાં ફૂલ પાથરે,  
 આજે ગયો બદલાઈ ખુંચે ખાર બનીને. ૩  
 પ્રેમરસ પાઈ રૂઝવતો દર્દ જીગરના,  
 ત્યાં આજ કરતો જખમ રે ! તલવાર બનીને. ૪

મુખ ના બુએ દિન એક તો દિવાનો થઈ જતો.  
 પડદો હવે દિલનો કર્યો બદકાર બનીને. ૫  
 ઇશકની છલબલ હતી દિલની તિજેરીમાં  
 દેવાળું ફૂકયું ઇશકનું નાદાર બનીને. ૬

## ઘડીની કિમત

ઘડિઆળમાં ટંટં ટકોરા વાગતાં અગિઆરના,  
 મારી કનેથી કે ઉઠી ગઈ સુંદરી લાગ્યું મને. ૧  
 હું 'કોણ' કહીને નિરખવા ઝટવારમાં ઉભો થયો,  
 તે રોપમાં ચાલી ગઈ પગરવ સમું લાગ્યું મને. ૨  
 તે દુરથી દે નામ "હું ફોકટ ગુમાવેલી ઘડી,"  
 પકડું છતાં પકડાય ના અદૃશ્ય થઈ લાગ્યું મને. ૩  
 ઘિડ.મામ બોલી અશ્રુ ઢાળ્યા લગ્ન આશે હું ફર્યો,  
 સંતાપ પશ્ચાતાપની વરસી ઝડી લાગ્યું મને ૪  
 સંબોધતું કે સાંભળું મુજને ઉડા ઉડાણમાં.  
 પાપણ ઉઘાડી જોઉં તો કંઈ હર્ષમય લાગ્યું મને ૫  
 નામ પુછતાં વિનયથી તે બોલી "હું નૂતન ઘડી"  
 દોડી નમ્યો પલવારમાં ચેતન મળ્યું લાગ્યું મને. ૬  
 "વ્યર્થ વિતાડે ઘડી તે પાપ તારે શિર છે."  
 ઉપદેશ એ મરતાં લગી જાશે નહિ લાગ્યું મને. ૭

## “નહિ” કોણ ?

ડાઘ દિલમાં દર્દના દિલદાર દે, દાના નહિ  
 આંખમાં ના ખ્યાર તો દિલદાર તે, શાણા નહિ. ૧  
 દીપ પર કુરબાન ના જે જાન, પરવાના નહિ,  
 પ્રેમમાં જે જોમ રાખે પ્રેમ-મસ્તાના નહિ. ૨  
 જરલોભમાં કંઈના ફસાવે જાન, દિવાના નહિ,  
 નામ લેતાં નેનમાં ના ઘેન, મયખાના નહિ. ૩  
 એક અબુકે આંખ ના મીઝાય, દામિની નહિ.  
 ચંદ્ર જોતા પાંખડી બીડાય, કમલિની નહિ. ૪  
 દિલ દર્દથી દાઝે છતાં જોલે ન જે વાચા નહિ,  
 પૂજ્ય પાખંડી છતાં જોલે ન જે, સાચા નહિ. ૫  
 ધન ગર્જતાં ગાજી ઉઠેના, કેસરી મુખા નહિ,  
 હાથ પડતાં તાર પર વાગે, દિલરૂખા નહિ. ૬

## પ્રાર્થના

શરણમાં હું પડ્યો આવી પ્રભુ! મુજને ભુલાવો ના.  
 જીડી સંસારની બાજી રમાવીને કુલાવો ના, ૧  
 તમારું નામ દુનિયામાં પતિતપાવન સહુ જાણે.  
 નિહાળી દોષ મુજ બાળો નજર ત્યાંથી ચુકાવો ના, ૨

ભાંયકર કાળના નહમાં તણાઈ જાઉં છું વેગ.  
 ગ્રહોને બાંધે અવ મારી જરા વિલાંબ લગાડો ના, ૩  
 પડ્યો હું કર્મબંધનમાં, ગળે ફાંસો પગે જંજીર,  
 રોવું ક્યાં સુધી મારે, ચડો વારે દુભાવો ના. ૪  
 હજારો દુત મારગમાં ઉભા છે પંથ ને ઘેરી.  
 રહો ને સંગમાં મારી અલગ હે તાત થાઓ ના, ૫  
 તબ્યાં જગના તમાસામેં તજી સૌ ભોગની આશા.  
 તૃષા દર્શન તણી લાગી તૃષાતુર મૂકી જાઓ ના. ૬

## સ્વર્ગને વિનતિ

ધરતી ઉપર વસ્તી નહિ માનવતણી જે કાળમાં,  
 સ્વર્ગ નહોતું દુર ધરણીથી સમો એવો હતો. ૧  
 સ્વર્ગની છાંયા ધરાપર સૌખ્ય રૂપે ઉતરતી,  
 સ્વર્ગ પૃથ્વી ઉભયને બહુ પ્રેમરંગ લાગ્યો હતો. ૨  
 નિજ તનુમળના ઘનાવ્યા પૃથ્વી એ સૌ માનવો,  
 ઇચ્છા હતી કે દિવ્ય બાળો સ્વર્ગ લાવે ભૂતળે. ૩  
 પણ હાય ! દુષ્ટે સ્વજનની લતા પ્રહારે ફૂલવી,  
 સ્વર્ગપર જાવા મથ્યા પણ એકના સ્વર્ગે ગયો. ૪

ભાગીને કૃતધનતા તે સ્વર્ગ મન કોપ્યું અતિ,  
 આવેશમાં ઉડી ગયું ઉંચે ઉંચે ઉંચાણમાં ૫  
 સ્વર્ગના વિયોગથી માતા હજી ઝુરી રહી  
 હે માત માફી દે અમોને પાપનાંકળ લોગવ્યાં ૬  
 સ્વર્ગ તુંએ ક્ષમાકર અવનિ ઉપર નિવાસકર  
 અંતર તજીને ભેટતું માતૃભૂમિને રીઝવશું. ૭

## રૂઢિ રાણી થઈ બેઠી

અરે ! અજ્ઞાનની મુર્તિ કંઈપી કારમી કાળી,  
 ચલાવે રાજ હુનીઆમાં રૂઢિ રાણી થઈ બેઠી  
 જગાવે જો હુકમ એતો અસત્ સિંહાસને બેસી  
 બની બળવાન શાસ્ત્રોથી રૂઢિ રાણી થઈ બેઠી  
 દિતિ કન્યા છતાં દેવી ગણી સૌ પાચ પૂજે છે,  
 જમાનાની જુઓ તાસીર રૂઢિ રાણી થઈ બેઠી  
 દેતી શાપ જનને ઘોર જુદ્ધી દુષ્ટ એ રાણી,  
 જનો આશીર્વાચન ગણતા રૂઢિ રાણી થઈ બેઠી  
 સૃષ્ટિની સુધાવાણી ન સુણવાનો હુકમ કોને,  
 ગવાડે ગીત પોતાનાં રૂઢિ રાણી થઈ બેઠી

બંગો સૃષ્ટિના ભકતો રૂઢિના શત્રુ થઇ લાગો.  
કહો અન્યાયથી આતો રૂઢિ રાણી થઇ બેઠી  
ખણી વિસ્મૃતિનો ખાટો રૂઢિ ઉંડાણમાં ડાટો,  
લખાવો કપ્પ તેની પર “રૂઢિ રાણી થઇ બેઠી

## ભારત-સ્તવન

હે માત ભારત ભૂમિ ! યુમીએ ચરણ તમારાં  
સાગર સુનીલ લેદી હૃદયેવસી અમારા ૧  
દો દિવ્ય યોગમાં છે અવતાર તુજ માતા !  
ગુણ પ્રાણિવૃંદ ગાતા મહીમા ભર્યા રસાળા ૨  
રાત્રિ ગંભીર ગઈછે ઉગ્યું પ્રભાત મંગળ,  
પગલાં ઉદયગિરિ પર શોભી રહ્યાં તમારાં ૩  
સાડી સજી રૂપાળી હુરિઆળી વડકલોની,  
કુંજે ભરેલી ભાતો હૈડાં હરે અમારા ૪  
માથે મુગટ વિરાજે હિમવંત શ્વેતરંગી  
મુકતાવલિ ગંગામાં ગંગા તણી તમારા ૫  
કટિ મેખપ્રા શી ઝળકે મહા નર્મદા નદીની  
ગાજી ચરણ પખાળે નીત સાગરો તમારા ૬

કંઠે અલવ વચન છે, હૃદયે સપ્રેમ-શાંતિ  
હસ્તે સુઅન્નમુર્તિ મુકિત પદે તમારા ૭  
જ્યજ્ય વિશાલ લાલા ! જગતારણી જનુની !  
ના ધન્ય કેમ અમને ? સંતાન થઈ તમારા ૮

## નંદનવન અમારૂં એ

અમે તો ધર્મવીરના બાળ અમારા કર્મવીર પ્રતિપાળ  
અમારી ભાર્ત ભૂમિ રસાળ નંદનવન અમારૂં એ ૧  
કરીને તેજની પૂજા અમારાં આઘરૂંધિઓ એ,  
ઉજાળ્યું દિવ્ય હિંદુસ્તાન નંદનવન અમારૂં એ ૨  
ગોપીચંદ ભર્તૃહરિ સમાએ અમરકુળ ચાખ્યાં  
અમરકુળદાન દેનારૂં નંદનવન અમારૂં એ ૩  
ભર્યા છે ભાર્તમનુજેએ અમરનાં ધામ દેવોથી  
ખરીએ માત સ્વર્ગની ખાણ નંદનવન અમારૂં એ ૪  
શિયાળો ઉપજુ-વર્ષાકાળ શીખવે કાળ-મર્મો જ્યાં  
ખરૂં ત્રિકાળ જ્ઞાનનું સ્થાન નંદનવન અમારૂં એ ૫  
અલૌકિક સામ વેદોમાં ભર્યા સંગીતના સાગર  
સંગીત ધામ હિંદુસ્તાન નંદન વન અમારૂં એ ૬



પ્રભુએ પૃથ્વીની લીલા સુટીને વીંચ્યું સંગ્રહસ્થાન  
 તે આ રમ્ય હિંડુસ્તાન નંદનવન અમારું એ ૮  
 કમલ વનમાં રમે લાનુ કુમુદિની વૃંદમાં ઇંદુ  
 અમરની આ રમણ ભૂમિ નંદનવન અમારું એ ૮

## સુવાણરજ

જગને પ્રિય કલ્પલતા રૂડી ઉદ્યોગ-પ્રિયતા જ્યાં  
 સમય ઉદ્યોગમાં ગાળે પ્રભુની સાનુકુળતા ત્યાં ૧  
 હૃદયનો હોય જે નિર્ધાર તે સિદ્ધિ સમીપે છે  
 સ્વયત્નોમાં રહે રાચો ગુરુતેનોજ તે તે છે ૨  
 ભડંગો દૈવ પર રાખે પુરો કાચર નમાડો તે  
 પહેરે બંગડી હાથે કપાળે હાથ દે છે તે ૩  
 ઉઠાવે કામ નિજ શિરપર લાડે તજવા પડે ધરજર  
 મરશે સિદ્ધિને ખાતર કરશે કંઈક પણ તે નર ૪  
 દીપે કર્તવ્યને જે પીઠ જાએ નર્કની વાટે  
 ગુમાવે ધર્મ નીતિ તે કદીએ સ્વર્ગ ના ખાટે ૫  
 હૃદય સાત્ત્વિક છે જિનું પુરૂ કોવત કમાએ છે  
 હૃદયથી વાણી ના નીકળે સદાએ ફેક થાય છે ૬

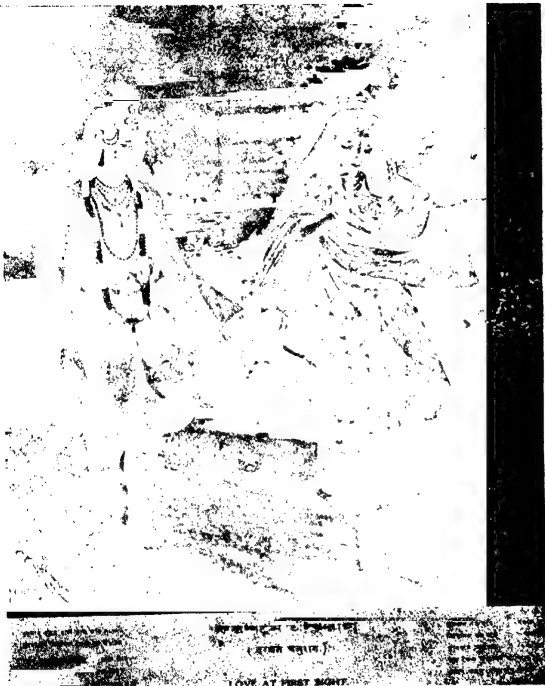
પૈસાને ગણે જે પ્રાણ હુંડી તેની ના પાકી  
 તોલે ન્યાય પૈસાથી સ્વર્ગે તેનું ના બાકી ૭  
 આળસ એક મોજીલું અને બહુ મંદ પંથી છે  
 ગરીબી ઘેરતી તેને ઝપાટે વેગવંતી જે ૮  
 સદ્ગુણ, સુસ્વભાવતાણી અનુપમ છે લતા સુંદર  
 અતિ વિખ્યાત તેનાં પુલ સદ્વર્તન રૂપી મનહર ૯  
 લીએ જે ઓળખી નિજને એવા સંત દુર્લભ છે  
 કરવી કોઈની ટીકા અતિએ વાત સુલભ છે ૧૦  
 તમારી મરજી વશ થાશે ગરીબી હાલ લોગવશે  
 હુકમ કુદરતતણા ઝીલશે અમીરી સુખ લોગવશે ૧૧  
 મહત્માનાં હૃદય નિર્મળ ખરે દર્પણ સમાં રડાં  
 દુઃખી પ્રાણીતણાં પ્રતિગિંબ લાળીરે, ઉદાસીમાં ૧૨  
 બનો નિર્દોષના પોતે બીજના દોષ કહેતા ના  
 વૃથા પુરૂષાર્થ જાએ તો કદી અટકી રહેતા ના ૧૩

## રામાયણ-સાર

સીયાવર રાજપદ ત્યાગે પિતાજીના વચન ખાતર  
 ગયા વન વદકલો ધારી રીતિ હોતોઃ એવી હો ૧

- તજીને રાજના વૈભવ સીતા સીધાય કંટકવન  
થયાં તૈયાર દુઃખ સહેવાં પ્રિતિ હોતો એવી હો ૨
- પ્રજા જન દર્શને ઘેલાં જતાં શ્રી રામ વન પંથે  
રૂવે ચોધાર આસુએ કાંતિ હોતો એવી હો ૩
- સીતાની શોધ હનુમંતે કુશળતા કષ્ટથી કીધી,  
લગાડી આગ લંકાને મૈત્રી હોતો એવી હો ૪
- સુણી હાકલ દશાનનની અખિલ બ્રહ્માંડ ડગમગતું,  
વિંધાયો રામ શરથી તે શક્તિ હોતો એવી હો ૫
- તજીને પક્ષ બંધુનો વિભિષણ રામગુણ ગાયે,  
ઝુઝ્યો લંકેશની સાથે ભક્તિ હોતો એવી હો ૬
- તજી સીતા સગર્ભા નાર રામે લોકના વચને,  
હૃદયને વજ્ર સમ કીધું નીતિ હોતો એવી હો ૭
- હતી નિરુ પ્રાણુથી ખ્યારી છતાં ત્યાગી જનકસુતા  
બની વિહવળ ચુકયા ના ધર્મ શાંતિ હોતો એવી હો ૮
- ગુણ ભંડાર રઘુનંદન પ્રજા હિતકાર જગરાયા  
પુત્રે જન પ્રેમથી પગલાં ખ્યાતિ હોતો એવી હો ૯





ચોળી કંચુકી મારી અને આ જરકસી સાડી  
તોડયો હાર મોતીનો તને કયમ લાજ ના આવે ?

[વધુ માટે જુઓ પાનું ૪૮.

## કલ્પના દેવીને.

હે દેવી કલ્પના ! હું નજરે ઉડાવું જ્યાં જ્યાં;  
 દેને તમારાં લોચન, નૂતન નિહાળું ત્યાં ત્યાં, ૧  
 કરઅંગુલી ઘડીને, લઈજા ગગન પ્રદેશે;  
 વૈભવ અમરનગરનાં, દાખવ ભરેલ ક્યાં ક્યાં. ૨  
 તરુ પંખીઓની વાણી, સૃષ્ટિની આત્મકથની;  
 તુજ સંગથી સરલ તે, ભુલું રહસ્ય ક્યાં ક્યાં. ૩  
 નક્ષત્ર, સૂર્યમંડળ, પાતાળ, સ્વર્ગ મૃત્યુ;  
 એના નિયમની ચાવી, દાખવ લગાવી ક્યાં ક્યાં, ૪  
 અનિરુદ્ધ કલ્પના ! તું તજશે મને લગાડે;  
 આ ભારરૂપ કાયા, લઈને ફરીશ ક્યાં ક્યાં. ૫  
 તુજ દર્શને દિવાનો, થઈ ધંદ્રજાળ તોડું;  
 સંસારની હું બાળ જોઉં, ભુલ્યો છું ક્યાં ક્યાં. ૬  
 મુજ અંતના સમે, જો આત્મા તને નિહાળે;  
 તુજ પીઠપર ઉપાડી ઉડજે, “અલોક” જ્યાં જ્યાં. ૭

## મુસાફરને.

- મુસાફર ! છોડને અભિગાન, મારી વાત મુણુતો જ  
 મુમાવી ગાંઠની મુઠી ધરીને ધ્યાન ધુંડતો જ. ૧
- દિશાની ભૂલ તેં કીધી છતી આંખે ઠગાયો તું,  
 ભૂલો શાને પડ્યો ભાઈ ! વતનની ત્રાદ કર્યો જ. ૨
- ફરીને ભર બજારે તું બની ચાલાક સોદો કર,  
 ખરીદી લે ખરું ચોતી ધુતારાચી તું ડરતો જ, ૩
- તને જો ભૂખ લાગે તો સદાએ કોષને ખાજે,  
 તરસ લાગે તને પંથે શબુરી જમ પીતો જ. ૪
- જગતના તાપ છે વસમા સહન થાયે ન તારાચી,  
 જઈ સત્સંગની છાંયામહી આરામ કરતો જ. ૫
- નદીઓ માર્ગમાં ઘેરે અરે ! રોતો નહિ અટકી,  
 તુમડી ખાંધ હિંમતની પેલે પાર તરતો જ. ૬
- મંચ હિંસક પશુઓનાં તને ખાવા ખુની ટોળાં,  
 લઈને શૌર્યની સમશેર પાપી પ્રાણુ ડરતો જ. ૭
- ન આવે સંગ આ દુનિયા સદા મૃગજળ સમી એતો.  
 કમાઈ પુણ્યની મુઠી અલય પંથે વિચારતો જ. ૮

કરે શાંસ્નાન જળ દેખી મલિન મન રાખીને લુંડા !  
 શમદમશૌચના તીર્થોમહીં ચિરકાળ કરતો જા. ૯  
 જગત્ને ધુતવા ખાતર કદી જગલા લગત જન ના,  
 નહિ એ રીત સંતોની સમાધી ધ્યાન ધરતો જા. ૧૦

## ભૂખભંજન

હે દેવ ભૂખભંજન ! ગુણ ગાઉં શું હું તારા,  
 ન્યાં જોઉં ત્યાં તુંહાજર ભડતો બધાંચ તારાં. ૧  
 પૃથ્વી-તનય કહાવે છે ધન્ય ભાગ્ય તારું,  
 નીત ભડીને પ્રભાતે ચરણે નમંતી દારા. ૨  
 સન્નારીઓ કરાવે જળસ્નાન શુદ્ધ ભાવે,  
 પૂજન કરંતી પ્રેમે ઉપકાર જોઈ તારા. ૩  
 રમણીય કરકમલથી લલના તને લીપે છે,  
 ચિરકાળ તારી કાયા કરવા કરે સુધારા. ૪  
 તું દેવ સૌ ભુવનનો તુજ ધામ છે સુમંગળ,  
 દિનરાત તારી સેવા કરતાં જનો બિચારાં. ૫  
 મુખમાં સદાય અગ્નિ આહારમાં અંગારા,

તાપે તપે તપસ્વી ! લોજન કરે તું સારાં. ૬  
 નિજ અંગ દહન થતાંએ કરતો ન તેની પરવા,  
 કરવા મનુષ્ય રક્ષાં તેં તો લીધા ઇન્દરા. ૭  
 કહી કાળ લાંગ કરશે તારી પવિત્ર કાયા,  
 નિજરૂપમાં તું મળશે પરમાર્થ સાધનારા ! ૮  
 માનવ કુલોની સેવા પ્રાચીન સમયથી કીધી,  
 અંતિમ સમય સુધી તું ભરશે જીવન અમારાં ૯  
 પરમાર્થના નમુના ! જનપ્રિય ભૂખલજન !  
 નિજ જોધ દે જનોને ગુણગાઉં નીત તારા. ૧૦

## કૃપાગુની બંસી.

અરે ઓ કૃપાગુની બંસી ! સુરીલી મરત દિવાની,  
 અગિલ જગ તને ચાહે કહું બંસી કે દિલબની ? ૧  
 ભરી ભરી જામ તેં પાયા લલિત લગનીતણા જગને,  
 કરીને પાન શુધ ભૂંડ્યાં કહું બંસી કે મયદાની ? ૨  
 પશુ પંખી ચરાચરને અખાડી સુરની વાતી,  
 કયું જોકુલ તેં દેહું કહું બંસી કે મીજબાની ? ૩



તારા મોહિની મંત્રો અવનિમાં રમણ કરતા,  
 બનાવી મસ્ત આલમ તેં કહું બંસી કે મસ્તાની ? ૪  
 અગમ નિગમતણા સાગર ધરા પર તું બરે પલમાં,  
 વીણે ગુણરત્ન શાનીઓ કહું બંસી કે ગુણખાની ? ૫  
 ઉકેલી ના શકે અજ્ઞો નથી એ દૈખરી વાણી,  
 ઉકેલે દેવકોટિના કહું બંસી કે સુરવાણી ? ૬  
 રસિકોની રસિકતાને મધુરસ પાછ પોષે છે  
 મણાવે દોહજતો રસની કહું બંસી કે રસજ્ઞાની ? ૭  
 સરિતા સાગરો ઝરણો તરવેલી પશુ પંખી,  
 નચાવે વિન્ધ આખાને કહું બંસી કે નટરાણી ? ૮  
 રમાડે હાથમાં લીધને કનૈયા કુંજમાં પ્રીતે,  
 કરે ચુંબન તને ધાડું કહું બંસી કે પટરાણી ? ૯

## વસંતરાણી.

રસિકો ! વસંતરાણી દેવાં અમોલ લહાણી,  
 આવી સજી કુસુમો દિવ્યાંગના સમાણી ૧  
 કોયલ પ્રતિનિધિની પંખીતણી સજાની,

પંચમસુરે સુણાવે “જ્ય હો વસંતરાણી” ! ૨  
 “જ્યહો સદાય સ્વાગત, જ્યહો કદમ સુખારક,  
 અભિનંદનો અમારાં લેજો કમૂલ્લી રાણી !” ૩  
 સહકાર-મોર-ઝુમખા શા બાલબાલ પોયા,  
 ચંપાકળી-કરણકૂલ સજીને સુહાય રાણી ૪  
 શું શું શુંજર લમરા ! જગનાં હૃદયકમળ પર,  
 ઉપરાવ એક બોલે “લઘુએ વસંત માણી” ૫  
 જે સ્વર્ગમાં મલે ના પીરસાય એવી વાની,  
 સામિલ થઈ અનંગે આખી સરસ ઉત્તણી. ૬  
 આખી અખાવી સૌએ થોડી ઘણીય લહેજત,  
 થઈ મસ્ત આખી આલમ રસીલી વસંત નાણી ૭  
 ગોકુલ તણી ગોવાલણ મદધેલડી બનીને  
 જલસ્થાનકાજ આવી ઝરણે નિહાળી પાણી, ૮  
 છાંયી ઘટા નિકુંજે માનવ ન એક પણ ત્યાં,  
 આવી કદમતળે તે ઘડુલે ભરંત પાણી ૯  
 તે અંગવસ્ત્ર કાઢી ઝરણા સમીય ઉતરે,  
 એવે નિહાળી નટવર શરમાઈ નાર શાણી ૧૦  
 જ્યમ ત્યમ લપેટી સાળુ છુપી કદમની એથે,

અર્ધી મિચેલ આંખે જોતી અઠંગદાણી ૧૧  
 નજરે નજર મળતાં પગવારમાં ઠરી ગઈ,  
 આરસ તણી પ્રતિમા સમ શોભતી રૂપાળી ૧૨  
 ખીલતી કમલકળીની જોડી રમે નયનમાં,  
 લટ કેશની શી શોભે પંક્તિ ભ્રમર સમાણી ! ૧૩  
 મદજોશની લરેલી ઝંખી રહી કનૈયા  
 હૃદયાર પ્રેમભારે ઉચરી શકી ન વાણી ૧૪  
 અહીં ધ્યાન મસ્ત સુંદર શોભી રહી સમાધિ,  
 છલકાય પ્રેમ-લકિત, શાંતિ મુધા સમાણી ૧૫  
 નિજભાન તે ભૂલી ગઈ જ્યાં ત્યાં શ્રી કૃષ્ણ લાળે  
 એવી અનૂપદાણી આપે વસંતરાણી ૧૬

## ગોપીના ગુરુસો.

ઠગારા નંદના છેયા ઠગારી મોરલી તારી  
 હજીએ ઠંગ તેના તે તને કયમ લાજના આવે ? ૧  
 કદમથી ઉતરી હેઠે કઈ ઘડીએ અહીં આવ્યો  
 પસારે જાગ જાગુની તને કયમ લાજના આવે ? ૨

સદાનો તું રહ્યો કપટી ભુલાવીને પડ્યો લપટી  
 નથી હું નાર કંઈ નકટી તને કયમ લાજના આવે ? ૩  
 કાલિંદી તટે તેં ચીર ચેર્યાં સહુ સખીઓનાં  
 અખોલાં ત્યારનાં તોએ તને કયમ લાજના આવે ? ૪  
 ચોળી કંથુકી મારી અને આ જરકસી સાડી  
 તોડ્યો હાર મોતીનો તને કયમ લાજના આવે ? ૫  
 સાસુ મારશે મેણાં, મને આ હાર જોઈને  
 મારો કંથ વહેમાશે તને કયમ લાજના આવે ? ૬  
 હું તો લાજવંતી નાર સાંખી ના શકું એ આળ,  
 કુવો જોતવો પડશે તને કયમ લાજના આવે ? ૭  
 કુંવારી હું હતી જ્યારે ન પરણ્યો મુજને ત્યારે,  
 છતી બાજી ગયો હારી તને કયમ લાજના આવે ? ૮  
 કદમ, આ મોર, ને ચમુના કરે છે ઠેકડી જોને  
 થયો શું છેક જોશરમો તને કયમ લાજના આવે ? ૯  
 સખીઓ આ ગદ્ય શરમાઈ વીણવા મોતીના મિષે  
 નજર સંતાડતી નીચે તને કયમ લાજના આવે ? ૧૦

## ન મારો રંગ-પીચકારી.



- ન છેડો નંદના લાલા તમે તો બાળ બ્રહ્મચારી  
અમે ગોકુલની નારી, નમારો રંગ-પીચકારી ૧
- અમે ગર્ભતી યમુના તીર નાવી હોળી રમવાને  
રંગાશે ચીર અણુમોલાં નમારો રંગ-પીચકારી ૨
- હતે અમ પાસ પીચકારી કદી ના હાર તે તમથી  
સમે આવે થઈ રહેશે, નમારો રંગ-પીચકારી ૩
- તમારી છગકપટ નીતિ છુપાવેલી છતી થઈ છે  
પરા રહેજો પજવશે મા, નમારો રંગ-પીચકારી ૪
- તલપે રંગ ઝીલવાને, તમારી રાધિકા ખ્યારી,  
લિંગલયો તેમને જઈને, નમારો રંગ-પીચકારી ૫
- તમ શું ખેલવા હોળી ઘણું મન ધાય તોયે શું !  
પડી પરવશ અમે કાના, નમારો રંગ-પીચકારી ૬
- લાલે પીચકારીઓ મારો ભરીને પ્રેમ અણુનીકયો,  
અમે ના રંગમાં રાજી, નમારો રંગ-પીચકારી ૭
- કહો તો કુંજ પેલીમાં અમે આલિંગનો દઇએ,  
કહો તો પાપ પણ પડીએ, નમારો રંગ-પીચકારી ૮

## કુલરાણી.

- સુવાળી સુંદરી શેલે સલુણી શ્વેત કુલરાણી, ?  
લીલી મખમલ પથારીએ રમે નાદાન કુલરાણી. ? ૧
- સમીર સંજે રૂડા રંગે સરલ સરલા રમત રમતી,  
નહિ નિજ ભૂલીલાનું લાન ભોળી નાર કુલરાણી ? ૨
- બેસી માતને ખોળે જુલે, ગાએ મીઠાં ગાનો,  
ન જાણે ડુનીઆદારી નિખાલસ નાર કુલરાણી ? ૩
- વિનોદી વાત સંધ્યાનો ચુમે આલિંગીને પ્રીતે,  
ચુકાવા ચુંબનો તેનાં હલાવે મુખ કુલરાણી ? ૪
- નયન-દિશા નિહાળીને ચપળ સમીરે કહ્યાં વચનો  
“રવિકર-સ્પર્શમાં મોહી મને વિસરાય કુલરાણી ?” ૫

+ + \* + +

- સંધ્યા પર થઈને સ્વાર રજની ડોલતી આવી,  
રવિકર-સ્પર્શ-મુખ જાતાં બની બેચેન કુલરાણી ! ૬
- નલે ચમકી રહ્યાં અહુગોળ, રજનીનાં નયન વિલોલ,  
રૂચેના પેખવા તેને, બની હૃતઆશ કુલરાણી ? ૭
- સુતાં ખેતર, સુતાં જંગલ, સુતાં જીવ જંતુઓ સારાં  
પતિ વિરહે ન લાગે આંખ રૂવે હાય ! કુલરાણી ! ૮

રમે ઉઘોત કરમાં લઇ કુંજે કુંજ વન દેવી,  
 ગઇ મધરાત જગ ઉઘે નિહાળે સ્વપ્ન કુલરાણી ! ૯  
 આવી ઝ્યોમથી ઉતરી સુહાગી પ્રેમની દેવી  
 કહે, “પતિરાજ તુજ મળશે અધીરી થાનં કુલરાણી !” ૧૦  
 ગઇ અદૃશ્ય થઇ દેવી, પ્રભાતે સાથીયાં પૂર્યા,  
 નિહાળી નાચતો વાયુ, છતાં જાગે ન કુલરાણી ? ૧૧  
 શ્રમિત તારાગણો પ્રસ્વેદે આકળ થઇ જગે ટપકે,  
 અહા ! તેથી વળી મૂર્છા ! સચેતન થાય કુલરાણી ! ૧૨  
 છવાયો માંડવો નુતન દશેદિશ શ્વેત ચત્રીનો,  
 ગુલાબી ઝુલ પૂર્વે જોઇને મલકાય કુલરાણી ? ૧૩  
 ઉડે ચંડોલ આકાશે સુનિશ્ચય લખનો કરવા,  
 જગત્ જાણ્યું થવા સાજન પરણશે આજ કુલરાણી ! ૧૪  
 પાંખી ગાય મંગળ ગીત શરણાઇ સમીર વાયે,  
 સતત તાલ દે ઝરણાં બની વરઘેલી કુલરાણી ? ૧૫  
 રથે ચઢીને રવિ આવ્યો સભ્ય સુવર્ણનો જામો  
 રૂપેરી ચુંદડી ઓઢી રવિકર સ્હાગ કુલરાણી ? ૧૬  
 લાગે લખ વરવહુનાં થજો સાવધ સહુ સાજન !  
 ધ્રુમસનો છૂટતાં પડદો મળી પતિસંગ ફૂલરાણી ? ૧૭

(૫૨)

મયુરી, કોકિલા, મેના, ફટાણાં ગાઈ ગાઈને  
ગજવે માડવો આખો સુણી હરખાય ફૂલરાણો ? ૧૮  
કવિ મનમોહ પામીને કરે અભિષેક અંતરનો:  
“ચિરાયુહો, ચિરાયુહો રવિનૃપ સંગ ફૂલરાણો ” ! ૧૯

## સંધ્યા.

અનેરી અસ્તગિરિની કુંજમાં, સોહંત નિજ સ્વામી.  
નિહાળી પ્રેમથી રવિરાય, સંધ્યા મોહમન પામી ૧  
નજર ચોરી જરા જોતી, હસી કંઈ મંદ, શરમાતી,  
કહેતી: “પ્રાણુ ઓવારૂં પિયુ પ્યારા ગગન ગામી. ૨  
પ્રિયાનો પ્રેમ પરખીને કયું ચુંબન સવિતાએ,  
સતીના ગાલ પર લાલી ખીલી કાઢના રહી ખામી. ૩  
વધાવ્યાં દિવ્ય ફૂલડાંઓ લીધાં ઓવારણાં હરખે,  
કહેતી: “એક ચુંબનમાં સકળ પરિતાપ હું વામી. ૪  
પતિ પરદેશમાં જતાં સજે સંધ્યા સતી ભગવાં  
ગગનની પર્ણકુટિમાં સમાધિ પ્રેમની સાધી. ૫



## રજની.

ઉઘાડી બારી સંયાની કરે કો ડાકીયુ તારા,  
 ઇશારાથી કહે “આવો રમીશું ખેલ અહીં” સારા ૧  
 લપીને, જોઈને, હસીને ખસેડી તેજનો પડદો,  
 પ્રવેશી મુગ્ધ બાલિકા પ્રથમ સંધ્યા તણી તારા ૨  
 ‘સખી આવો અભય અહીં છે”. કહેતાં દોડતી આવી  
 ખીજી, ત્રીજી, અરે! નવ લાખ! વ્યાપી વ્યોમમાં તારા. ૩

\* \* \* \* \*

ભરતી અસ્ત સાગરમાં ઉછાળે અવનવાં મોંઝ,  
 વીણી વીણી વ્યોમને અર્પે શકે આ રત્નની માળા. ૪  
 પવન પર સ્વાર થઈ પુષ્પો ઉડ્યાં શું કદપત્તઓના ?  
 અગર આકાશ ગંગાના ચમકતા દિવ્ય પરપોટા ?  
 ગગનશ્રીએ સજ્યું શું આ ટિકીની વેલેનું અંબર ?  
 અગર શું સ્વર્ગના ક્ષેત્રોમાં ચમકી રહ્યાં મોતી ? ૬  
 અરે શું વિશ્વના શિર પર મુગટ હીરાકણીનો એ ?  
 અગર રજની સતી હીપમાળ પ્રગટાવી પતિ સ્મરતી ૭

\* \* \* \* \*

સંતા કુંકડી આ વિશ્વ રમતું ધોર અંધારે,  
 ગગન શ્રી ગોતતી કરતી લઈ નક્ષત્ર હીપકને ૮

કાળો ખુરખો ઝોઢી દશે દિશા બની બાહુક,  
ગગનશ્રીને કરી લયભીત અંતે હાર ખવરાવી. ૯  
હસીને પૂર્વે દિશાએ પતાકા તેજની લીધી,  
ગગનશ્રીએ તિમિરનું શાપ દઇ કાળુંવદન કીધું. ૧૦

## હાશ ! લાડકડી !

અમારી જાત અગાની વિધિને ત્યાંય લાડકડી,  
ઘડીછે લાડમાં ને લાડમાં અમ કાય લાડકડી  
કરવા લાડકી જગમાં ઘડી સૌદર્ય ચુંડીને,  
સમય નવરાશનો સાધી કળા અજમાવી લાડકડી. ૨  
લાડે ચંદ્રવદની કહી કવિ કેા મુખકમળ કહીને,  
કમળનયના કહી લાડે અમે તો નાર લાડકડી. ૩  
અમે ના હોત અવનિમાં હુને શૃંગાર રસ શાનો?  
રસિક સંસાર કરવાને કહે સૌ કેાઇ લાડકડી. ૪  
અમે સ્પર્શિતાણી જનની અમે કુદરત અમે માયા,  
ખિતાબો એ અમે પામ્યાં કહે ના કેાણુ લાડકડી. ૫  
અમારા નયન અમૃત-પાનમાં મુસ્તાક થઇ થઇને,  
અલખ બસ મેમનો જગવે લખને નામ લાડકડી. ૬  
પુરવા લાડ ગોપીના કનૈયા રાસમાં રમતા,  
કહેા ક્યમ ધન્યના કહેશેા અમારી જાત લાડકડી. ૭

(૫૫)

રસિકોએ અમારી તો રચી રસભોજ રસકથની  
વિયોગે કો ધરે કહ્ની, મરે લઈ નામ લાડકડી. ૮  
નખશીખ લે મઢી અમને અલંકારે પીયુ પ્રેમી,  
કહે મલકાવીને મુખડુ” હું તો કુરખાન લાડકડી. ૯  
અમે નમીએ રસીલાને રસીલાએ નમે અમને,  
ચડીએ પ્રેમ-હિંડોળે કહેતાં નાર લાડકડી. ૧૦  
અમારી વાણીમાં ફુલડાં ખરે પગલે પડે મોતી  
વીણી રશીયાસજી તેહાર કહેતા હાશ લાડકડી ૧૧

## ચટપટી.

કરે આ કાગડીની પંચ કા, કા, કા, રહ્ય-ખાળે,  
ખિચારા પોપટો ને મોર કોયલ સૌ સુણી ભાળે.  
હુએ શિર, શાંતિ લય પામી, ચડયુંછે ચિત ચકડોળે,  
ડુબ્યું મન હુઃખ દરીઆમાં રહન કરતું મને લાળે. ૨  
દીસેના સૂર્ય ! ઉડંતા હ્રદય-આકાશમા કાળો,  
હ્રદય કમળે ખિડાયુંછે, અહણ લાગ્યું મને લાળે. ૩  
તિમિરની શી ઝડી લાગી છવાયો કંપ રામોમાં  
ભરાયા અશ્રુના સાગર પ્રલયનો કાળ એ લાળે. ૪

કરી ચંચુ પ્રહારે ઘા હૃદયને હાય ! ચીરેછે,  
 હૃદયને ફેલીને તે શુન્યવત કરશે મને લાગે. ૫  
 વહન પર ને બહન પર બે છવાયો કાગ-રંગ કાળો  
 ખરે સૌ ચટપટી તો કાગડીની પંચ મન લાગે. ૬

## લાડકડી.

પજવશે ના મને કોઈ હું અબગા જાત લાડકડી,  
 દુભવશે ના કદુ વચને હું કોમળ નાર લાડકડી, ૧  
 નથી કંઈ વહી જતાં દશમાર મારાં માવતરને બાગ  
 હુંતો આંધળાની આંખ, હૈયા હીર લાડકડી. ૨  
 મેણાં મારશે મુજને જખમમાં હું મરીશ તેના,  
 તમને તો ખીજી મલશે ખુચે મા બાપ લાડકડી. ૩  
 મોતીના અલંકારો અગર કુલો તણી શય્યા,  
 અકારાં બહાલ વીણુ લાગે હું પ્રેમાધીન લાડકડી. ૪  
 તમારાં ભાવવિણુ ભોજન કડવાં ઝેર લાગે છે.  
 સુકા પણુ પ્રેમના ટુકડે ગાણું આનંદ લાડકડી ૫  
 નહોતી સીચવી ત્યારે કહો શીઘ્ર આણીને રોપી !  
 સુકાઉ પ્રેમ-જળ વિના હું અબગા-વેલ લાડકડી ૬  
 ન શીખવી આવડે કોને કદાપિ પ્રીતની રીતિ  
 સમુદ્રો પ્રેમના ઉભરાય ત્યાં રક્ષાય લાડકડી. ૭.



અમે ગઈતી યમુના તીર નાવી હોઈ રમવાને  
 રંગાશે ત્રીર અણુમોક્ષાં ન મારે રંગ પાંચકારી  
 [વધુ માટે જુઓ પાનું ૪૯.]

## પરણીને પિડાવાનું.

- કુવારા કાળમાં ગમતું પરણીને રિઝાવાનું, ૧
- પછીતો નીત ચમચમતું પરણીને પિડાવાનું ૧
- છેયાનું વધું દગદર થયાં અર્ધો ડઝન પુરાં, ૨
- બધાં કાજે રળું હું એક પરણીને પિડાવાનું. ૨
- કોઈ માગતું માવો નહીં કો માગતું મંજ, ૩
- કોઈ માગતું સુરવાલ પરણીને પિડાવાનું. ૩
- ઘડાવું સાંકળાં ત્યારે કરકસા માગતી કંઠી, ૪
- પછીતો બંગડી માગે પરણીને પિડાવાનું. ૪
- ઊડી નીત રોજ તે વઢતી સુતાં પણ ખુબ ઉકળતી ૫
- સ્વપ્નામાં જડળડતી પરણીને પિડાવાનું. ૫
- ના ભાળ્યું ઉજળું મોહું ચઢાવ્યો તોળરો જાણે, ૬
- મરણ સાડું મને એથી પરણીને પિડાવાનું. ૬
- સગાં મારાં કદી આવે થતી રાત્રી પીળી રંડા, ૭
- વાસણ પર કહાડે રોષ પરણીને પિડાવાનું. ૭
- અકાળે છોકરાં ભોંયે ચુંટીદે તાણી તાણીને, ૮
- રડારોળે ગળવે પોળ પરણીને પિડાવાનું. ૮
- પછી તો પોટલી બાંધી પિયર તેને વળાવી મેં, ૯
- હવે હું ના કદી માગીશ પરણીને પિડાવાનું. ૯
- પરણવામાં મળે એ સુખ તો હું હાથ જોડું છું, ૧૦
- ભલું વાંઢાપણું એથી પરણીને પિડાવાનું. ૧૦

## છતાં માને નહિ મુરખો

- હું પદમાં ભાન ભૂલી જાય, માયાનો સજી મુરખો,  
ખમે ઠોકર, કુટે માથું, છતાં માને નહિ મુરખો ૧
- કહો સવળું ગણે અવળું મતિ એની ઉંઘી ભટકે  
ઘરેઘર શ્વાન સમ ભટકે છતાં માને નહિ મુરખો ૨
- ભલાના બોલ બે કહેતાજ માથાવાઢ તે લાગે,  
પછી પસ્તાય તે પુરો છતાં માને નહિ મુરખો. ૩
- ભલાની આ નથી દુનીઆ વધુ કહેતાં વધે વાઢે,  
નડે નવચંદ્રની ગોઢે છતાં માને નહિ મુરખો ૪
- ભુંડેરા ભોગ ભાળીને ભમે બ્રમણ મહીં ભૂંડો,  
કરે ઘર રાજરોગ તણું છતાં માને નહિ મુરખો ૫
- બળતા ઘરમહીં દોડે તજે છે પ્રાણ ધન સીડે,  
“મરતા મોહતજ” કહીએ છતાં માને નહિ મુરખો ૬
- વિષને માનીને અમૃત રહે છે મસ્તમન પાણ,  
છતું અમૃત ધરો સામે છતાં માને નહિ મુરખો ૭
- જ્ઞાનીની પુરવ દિશા ગણે એ નીત આથમણી,  
કહો એ મેળ ક્યાં બેસે ? છતાં માને નહિ મુરખો ૮
- ગાડરીઆ પ્રવાહે જાય મુરખા કસઈ વાડે  
મહાજન આવતા આડે છતાં માને નહિ મુરખો ૯
- અજ્ઞાની મુખે સમજે વધું અજ્ઞાની તો સહેજે;  
દુર્વિજ્ઞધને અજ કહે છતાં માને નહિ મુરખો ૧૦

## પુરો પંડીત તે લાગે.

હતો બ્રાહ્મણ મહાજ્ઞાની વસ્ત્રાંતા વેદ જિહ્વાએ,  
 પ્રસરી રહી હતી જ્યાંતિ પુરો પંડીત તે લાગે. ૧  
 શીખાવે “આત્મવત્ સર્વ ભૂતેષુ” પાઠ શિષ્યો ને,  
 ન તે વર્તનમહીં જોયું પુરો પંડીત તે લાગે. ૨  
 અતિ વરસાદની ઝડીમાં અજ્ઞ ધુસી ગઈ ઘરમાં,  
 ભરાયો ક્રોધ બ્રાહ્મણમાં પુરો પંડીત તે લાગે ! ૩  
 અજ્ઞ ધૂજે અતિ ઠંડે છતાં ભટ મારતો ડંડે,  
 પડાવે બૂમ જોં જોં જોં પુરો પંડીત તે લાગે ! ૪  
 બકરી દોડતાં ઘરમાં કુટી ગઈ પાણીની ગોળી,  
 પકડી જો પગો પટકી પુરો પંડીત તે લાગે ! ૫  
 અંતે મારી મારીને કરી મુકી પગે લૂલી,  
 ભગાડી પુર હેલીમાં પુરો પંડીત તે લાગે ! ૬  
 ધુસી ગઈ અંધી ઝટ મુજ ઘેર ખાવા મેં દીધું થુલું,  
 ખાતાં ‘જો’ કરી બોલી:—“પુરો પંડીત તે લાગે” ! ૭  
 અરેરે ! વાણીને વર્તન મહીં શું આવડું અંતર ?  
 મને અંડાળની પ્રતિમા પુરો પંડીત તે લાગે. ૮

વાંચો ? અવસ્થ ? વાંચો ?

મધુસૂદન.

એક સાંસારીક કાદમ્બરી

કી. રૂપીઆ દોઢ વી. પી. ખરચ જુદું



## છઘએ સહોદર આપણે.

સરજ્યાં વિભુએ માનવી, તે સૌ સહોદર આપણાં,  
કરી ગાઠ પ્રેમે પરસ્પરે, સૌ એક થઈએ આપણે. ૧

આ ઉચ્ચ માનવમાર્ગ, માનવધર્મ ને સત્કર્મથી,  
હેઠે પડ્યાં ઉઠાડીએ, છઘએ સહોદર આપણે. ૨

કંઈ કંઈ દુરાચારે ચડી, ઘસડાઈ જતાં રંક આ,  
એ બુડતાંને તારીએ છઘએ સહોદર આપણે. ૩

ચઢવા મથે કે બાપડાં, નાધાર થઈ નીચે પડે,  
લોહાથ તેનો સાહીએ, છઘએ સહોદર આપણે.

જગ્યું બધું જગ, ને મહા ઉધોગમાં મંડી પડ્યું,  
તો એટીને ઢંઢોળીએ, છઘએ સહોદર આપણે. ૫

જગમાં મર્યો મહાશોર, જીવનનો પ્રબળ સંગ્રામ આ,  
આ બધિરને સંભળાવીએ, છઘએ સહોદર આપણે. ૬

કંટક ભર્યાં બાડા અને ટીંબા મુશીબત માર્ગમાં,  
નહિ દેખતાંને દોરીએ છઘએ સહોદર આપણે. ૭

જગ ને જીવન સુંકું જીએ, ઉર્મિ અને ઉત્સાહના,  
આશા-અમી ત્યાં સીંચીએ, છઘએ સહોદર આપણે. ૮

આ જાતથી તે જન્મથી મહા બંધને બાંધ્યાં રહ્યાં,  
એ ગાઠ બંધને તોડીએ, છઘએ સહોદર આપણે. ૯

જીનાં પડગથી ના જીવે, કર્તવ્ય માનવ જાતનું  
 ત્યાં દિવ્ય અંજન આંજીએ, છઠ્ઠાએ સહોદર આપણે ૧૦  
 આંન દને ઉત્સાહ જીવનમાં ભરી લરપૂર, ને  
 મીઠું જીવન ખતલાવીએ, છઠ્ઠાએ સહોદર આપણે ૧૧  
 નવમલ્લિકાની વેલ આહો જો અશોકે લપટવા,  
 શીઠ બાવળે વગગાડીએ છઠ્ઠાએ સહોદર આપણે ૧૨  
 મોંઘાં મુલો વિધવિધગુણે કુલડાં ખીલેલાં વાડીએ,  
 સંભાળી ઐશ્ય ગુંથાળીએ છઠ્ઠાએ સહોદર આપણે ૧૩  
 છે “દયા ધર્મનું મુલ” ને “સૌ આત્મવત્ છે પ્રાણીઆં”  
 એ મંત્ર ઉર ઉતારીએ છઠ્ઠાએ સહોદર આપણે ૧૪  
 કૃણવંત કોનું કલ્પદ્રુમ જોઈ નાહ મન બાળીએ,  
 જઈ મુળમાં જલ સીંચીએ, છઠ્ઠાએ સહોદર આપણે ૧૫  
 વસુંધરાનાં રત્ન અંધારે પડ્યાને ખોળીએ,  
 ખરી ખંતથી અજવાળીએ છઠ્ઠાએ સહોદર આપણે ૧૬  
 ગુણવંત ગંવરી ગાયના પયપાન કરતાં વાઘરૂ,  
 રે રે ! કદી ન વછોડીએ, છઠ્ઠાએ સહોદર આપણે ૧૭  
 ઉંડી અનેરી રત્નવંતી જ્ઞાનખાણુ ખણાવીએ,  
 દો દાન દીનતા દાટવા છઠ્ઠાએ સહોદર આપણે ૧૮  
 આચાર ને વિચાર કેરી સૌમ્ય સૃષ્ટિ સજાવીએ,  
 સ્વર્ગી નાદ ગજાવીએ છઠ્ઠાએ સહોદર આપણે ૧૯

## મનનાં નીર ના ઢાળો.

- ઘડીમાં આ ભણી ઢાળો, ઘડીમાં તે ભણી ઢાળો,  
ખનીને છેક જે દરકાર મનનાં નીર ના ઢાળો. ૧
- જશે થઈ ક્ષીણ તે ઝરાણું રણોની તપ્ત વેળુમાં,  
અરે ! અદૃશ્ય થઈ જશે, મનનાં નીર ના ઢાળો. ૨
- દિને દિન લો કરી સંચય, પળે પળ શાંતતા સાધો,  
કદાપિ ખળભળાવી તેહ મનનાં નીર ના ઢાળો. ૩
- તરંગો મૂર્ખતાવાળા કરી, મન ના કરો મેલું,  
રાખી સ્થિર મળ વામો, મનનાં નીર ના ઢાળો. ૪
- નથી દુષ્પ્રાપ્ય કેા વસ્તુ જગતમાં શાંતિને સાડ  
સુલભ છે સાનુકુળ કુદરત, મનનાં નીર ના ઢાળો. ૫
- વસશે દિવ્ય અસ્તિત્વ પ્રભાવોનાં કિરણવાળું,  
અહા ! તે રમ્ય નૂર નિદાન, મનનાં નીર ના ઢાળો. ૬
- કરો નીર નિર્મળાં મનનાં, ઝલક જે જે ઊઠે છે શી ?  
તમારું ન્યાયશો પ્રતિબિંબ, મનનાં નીર ના ઢાળો. ૭
- સકલ સૃષ્ટિભી શોભા સહજ અવલોકશો તેમાં,  
સમે તે શાંતિ પદ લેશો, મનનાં નીર ના ઢાળો. ૮
- ખગ, મૃગ સિંહ આદિ સૌ તૃષા સંતો ખશે નિજની,  
નમશે પ્રેમ પણ આવી મનનાં નીર ના ઢાળો. ૯

## નૂતન વર્ષાભિનંદન

(મેં માન થયા તમે મારા)

આ નૂતન વર્ષની માલા, શણુગારશે ગુણવંતા,  
અમ સ્નેહ કુસુમની માલા, સ્વીકારશે ગુણવંતા. ટેક  
વીણી માલતી, ચંપક ડળીઓ. મહીં ગુલાબ લેખો લખીયો,  
લઈ તાર ગુંથેલી માલા, શણુગારશે ગુણવંતા. ૧  
કંઈ વર્ષ ગયાં સંસારે, એક વર્ષ વધે અત્યારે  
એ સંવત્સરની માલા, શણુગારશે ગુણવંતા. ૨  
મલયાચલ વાયુ શીતલ સુગંધિત વહે મહીતલ,  
તે સમિર-તરંગની માલા, શણુગારશે ગુણવંતા. ૩  
સહુ સૂર્ય દિવ્યનાં કિરણો, વિધ વિધ લાર્યા મહીં વણો,  
તે રત્નકિરણની માલા, શણુગારશે ગુણવંતા. ૪  
શુભદાન, માન, યશ, વિદ્યા, પરમારથ, ભકિત, લક્ષ્મ  
એ સર્વ ગુણોની માલા, શણુગારશે ગુણવંતા. ૫  
નં દિવ્ય લાર્યા આકાશે, નવનિધતણાં ચોપાસે  
તે દિવ્યમણિની માલા, શણુગારશે ગુણવંતા. ૬  
થેડા સમયમાંજ મોટો ઉઠાવ પામેલી. જનસમાજના  
કારને પાસ થયેલી. તદન નવાજ સ્વાંગમાં.

“ગુજરાતી” ગાયનમાળા.

ભા. ૧-૨-૩-દરેકના. આઠ આના વી. પી. જી. હં

## પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો !

- અરે એા હિંદના બંદા, પ્રતિજ્ઞા લો તો એવી લો. ?
- છુટેનાં પ્રાણ બતાંએ, પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો ! ? ૧
- બંધુ પ્રેમને કાર્જ રડાવી, માત કૈકેયી.
- ભરત દે રાજપદ ત્યાગી, પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો ! ? ૨
- દ્રોણાચાર્ય ટેકીએ, ક્રુપદનું તોડવા અભિમાન.
- બતાવ્યો હાથશિખ્યોનો, પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો ! ? ૩
- વરાવી મત્સ્યગંધાને, પિતાસંગ ભીષ્મપિતાએ.
- અડગ બ્રહ્મચર્યવ્રત પાળ્યું. પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો ! ? ૪
- શિખાબંધન દીધું છોડી, સુણી અપમાન ચાણાક્યે
- નંદનવંશ-જડ બાળી, પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો ! ? ૫
- કટુ વચ્ચનો દુઃશાસનનાં. સુંણીને દ્રૌપદી લાલ.
- રૂધિર પીધું ભીમે રણમાં, પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો ! ? ૬
- કર્ણું બહાડું ન રાજ્યાસન, દીધું છોડી હરિશ્ચંદ્ર.
- કરી ચંડાલની સેવા, પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો ? ૭
- પ્રતાપે શિરને સાટે, ન છોડ્યું લેશ પ્રિય સ્વમાન.
- તૃણની પાથરી રાખ્યા, પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો ? ૮
- રણુજીત અને કુસુમ અથવા સાચો સહોદર

એક અપૂર્ણ રસ પૂર્ણ નવલકથા

કી. રૂ. રૂ વી. પી. જુદું

તૈયાર છે ?

તૈયાર છે ? ?

સચિત્ર

ચતુર સુંદર સ્ત્રી વિલાસ

અથવા

મનહર સરળ ગરબાવળી

કીંમત ૧-૦-૦

ખાસ પ્લેઝ હિયા કાગળ સુંદર રૂપાઈ અતિ મનહર સુંદર ટાઇટલ બે કલરવાળું ઉચ્ચ શૈલીમાં તદ્દન સ્વચ્છ સુવાચ્ય શબ્દો ની અત્યુત્તમ આ શુક્ર છે આ નામની ખીણ શુક્રો ખરીદવા પુર્વે હમારી શુક્ર અવસ્ય જતી. જોવાથી ખાત્રી થશે કે લાથ કંકળને આરસીની જરૂર નથી. અમારી તમામ શુક્રો દરેક આગ્રહાર વેપારીઓ પાસેથી મળશે.

**મળવાનાં મુખ્ય સ્થળો.**

સાકરલાલ શુલાબીદાસ અમદાવાદ રીચીરોડ

પુંગ્ગલાલ ભગવાનદાસ વડવાળુ શહેર

યંગ ભારત ઓરીસ-ભરૂચ

સુરતના તમામ શુક્રસેલરો

વશનજી પરમાનંદ ચાલવાળા મુંબાઈ કાલ્યાદેવી રોડ મુંબાઈ

ગોરધન પરશોતમ પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ મુંબાઈ.

આ ટાઇટલ પેજ સુરત "ભારત" પ્રેસમાં મળવાદાશ

નંદકાશનદાસે છાપ્યું.

## પ્રેમ મુગ્ધ



મદ જ્ઞેશની ભરેલી, ઝંખી રહી કનૈયા,  
હૃદયદાર પ્રેમ ભારે, કચરી શકી ન વાણી

[વધુ માટે જુઓ પૃષ્ઠ ૪૫.]

